

సర్వస్వామ్యమాలా

గ్రంథ కర్త వి

మూడవ కూర్పు

డి.కె.ఎం.బి.ఆర్. గ్రాంట్

మరి

వి.జి.ఆర్.గ్రాంట్

అంకితము

మిత్రుడు కొల్లివర సూరయ్యకు

వర్ణవైషమ్యంబు వాడిపోయిన దయ్య

అర్ణవవైశాల్యమైన నీ యాత్మలో

శారదజ్యోత్స్న వర్షాతుషారమ్ములు

నీ రమ్యమూర్తిలో నిగ్గుతేటిన వయ్య

చిగురువేదములు వాసించు నీ లోపల

నగరయ్యెలే యశోనవ్యవల్లగులకు

రమణీయపూర్వసారస్వతప్రేమలో

కమనీయుడైన భాగస్వామి వైనావు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

కొడలి ఆంజనేయులు

పాత్రలు

కీచకుడు

ప్రవాపది

కారద్వతుడు

సుదేష్ణ

కంకభట్టు

ఉత్తర

తంత్రీపాలుడు

వల్లకి

పల్లలుడు

దాసి

ప్రథమాంకము

నాం ది

అర్చితావరాహాత్మకమున హైమాంబుప్రవాహాభిమై
ధూర్తప్రాణహరిత్వనిష్ఠ మెయి నుద్భూతార్చివం తై జగత్
కర్తృత్వాదుల కేకకారణము నై కామాగ్నికుండంబు నా
తాక్షియాకము శైవలోచనము సంధానించు నైశ్వర్యముల్

అనులయన్పశ్యదాత్మవృషభాధిప మగ్రజటాసముల్లస
త్ఫణిభుజగాభిరామము రవన్మృగిణోద్గతకబ్జకాస్త్రకా
రిణము క్రమప్రకామమధునిస్వర మార్జితమైన శ్రీశ్రీహా
చను నవసాంధ్యతాండవము సాధున్మదూతుల మాకొసంగుతన్

(నాంద్యంతమున నూత్రధారుడు)

అలస్య మేదియును లేదు. వృథమదృశ్యతెమున నే బద్ధ
ప్రణయుఁ డగు నాయకుంబోలే నీ నాటకమునెడ వధమ
పరివయముననే బదాదరుల మయిన మేము, దీనివిషయ మేమి
యయినను జెప్పటకూడ న్యాయముగాదు. అయినను వా
కావ్యము సాదరభావముతోఁ బరిశీలించుటకుఁ ద్రయీమూర్తు
లైన పారిషదులఁ బ్రసన్నులం జేసికొనెదము.

మున్ను కలకామునిధిఁ ద్రచ్చుకొన్నయస్వ
ధామనాదేవి జనియించె కామధేను
మార్తి సాక్షాత్పరస్వతి పుణ్యరాశి
అమె కపరావతారము లంట మీరు

(తెరు)

వృత్త మాంకము

ప్రవేశము—కీచకుడు, ద్రౌపది, క్రొత్త

కీచకుడు :

మన్మథాగ్నిత భారతీమండలంబు
వేలుచుండె విరాట భాక్తీశ్వరుండు
శత్రువృషకులు మత్స్యదేశముల పైని
దృష్టి పలుపరు నా కంటియెటువుఁ జూచి

నాకు సుదేష్ట తోఁబుట్టువు. నా వేరు సింహబలుఁడ
ఈ యంతఃపురమున నీవు క్రొత్తదానివలె నున్నావు.
పేరడుగవచ్చునా ?

ద్రౌ : (మానము)

కీచ : నేను మా యొక్క గారి యంతఃపురమునకు వచ్చి
వంపత్సరము కావచ్చినది. అప్పుడు నిన్నుఁ జూడలేను. ఏలనో
జిన్నుఁజూచిన నీతో మాటాడివలె ననిపించినది. క్రొత్తఁగ
జూచి సంకయించితిని.

ద్రౌ : (మానము)

కీచ : ఈ జాజిపూవులతాని యొక్కడిది ? నీ మే
డియా? నీ వెన్నాళ్ళియునది యొక్కడకు వచ్చి? మాయొక్క
వేత నేమివనులు చేయించును ?

ద్రౌ : (నిష్క్రమించును.)

సుదేష్ట : (ప్రవేశించి) నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చితివి!

కీచ : ఇప్పుడే వచ్చితిని. ఇటుల వెళ్ళినది. ఆమె
వచ్చుట ?

సు : నీవు మీ భావగారికి గవగవించి ?

కీచ: కనబడ లేదు. ఆయమ యెన్నిదినము లైనది యిచ్చటకు వచ్చి?

సు: ఎవ్వరో పరిచారిక! ఇంటివద్ద నందఱు బాగుగ నుండిరా మనవాండు?

కీచ: బాగుగనే యున్నారు. ఆ కాంత యెవ్వరు?

సు: ఆమె యెవరో సత్కులీన. తములందఱు బాగుండిరా? అమతిరుగుచున్నదా? విశ్రేణియు దాడుకొనుచున్నదా?

కీచ: అక్కా!

ఆ మనోహర దివ్యరూపాతిశయము
మానవాంగశలందు సామాన్య మగునె?
యెచట దొరకించుకొంటివా యీవు సేవ
కప్పరికింకయోగ్యమా నాభరణము?

సు: నీ కేమైన పిచ్చియా? మీ బావగారు నీకు గమ
రంపించ నెంచుచున్నారు! నీవే వచ్చితివి.

కీచ: ఆయమ యెవ్వరో చెప్పుదు?

సు: ఉత్తర నిన్ను జూడవలె ననుచున్నది. దానిని దీని
కొని వచ్చెదను. నీవు నా గృహమువద్ద నుండుము. (నిష్క్రమ)

కీచ: ఎంత సలుకరించిన మాటాడ లేదేమి? ఆచూ
లలో ద్రాసమున్నది. కాని యది క్రొత్తదితన మేమో
ఆ వదనాంచలము నేని యా శరీరశ్రేణి లేమి? యెంత
సౌందర్యనిధావములు!

ద్రా : (ప్రవేశించి) సుదేష్టాదేవి యిచ్చట లేదే!
పూలదండ నామె కియ్యవలెనన్న నామె యెచటి కనిగనదో?

ప్రథమాంకము

ప్రవేశము—కీచకుడు, ద్రౌపది, శ్రీకృష్ణ

కీచకుడు :

మధ్యజాతి భార్యనీమండలంబు
వేలుచుండె విరాట భాక్తీశ్వరుండు
శత్రువృక్షములు మత్స్యదేశముల పైని
దృష్టి పడువరు నా కంటియెఱువుఁ జూచి

నాకు సుదేష్ట తోఁబుట్టువు. నా పేరు సింహబలుఁడు.
ఈ యంతఃపురమున నీవు క్రొత్తదానివలె గున్నావు. నీ
పేరడుగవచ్చునా ?

ద్రౌ : (హాసము)

కీచ : నేను మా యక్కగారి యంతఃపురమునకు వచ్చి
సంవత్సరము కావచ్చినది. అప్పుడు నిన్నుఁ జూడలేదు. ఏలనో
నిన్నుఁ జూచిన నీతో మాటాడివలె ననిపించినది. క్రొత్తగా
యని సంశయించితిని.

ద్రౌ : (హాసము)

కీచ : ఈ జాజిపూవులతావి యెక్కడిది ? నీ మేన
నుండియా? నీ వెన్నాళ్ళయినది యిక్కడకు వచ్చి? మాయక్క
నీచేత నేమివనులు చేయించును ?

ద్రౌ : (నిష్క్రమించును.)

సుదేష్ట : (ప్రవేశించి) నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చితివి?

కీచ : ఇప్పుడే వచ్చితిని. ఇటుల వెళ్ళినది. ఆమె
యెవ్వరు ?

సు : నీవు మీ బావగారికిఁ గనంబడితివా ?

కీచ: కనబడ లేకు. ఆయమ యెన్నిదినము లైనది యిచ్చటకు వచ్చి?

సు: ఎవ్వరో పరిచారిక! ఇంటివద్ద నందఱు బాగుగ నుండిరా మనవాండ్రి?

కీచ: బాగుగనే యున్నాడు. ఆ కాంత యెవ్వరు?

సు: ఆమె యెవరో సత్కులీన. తమ్ములందఱు బాగుండిరా? అమత్తిరుగుచున్నదా? విశ్రేవసుఁ డాడుకొనుచున్నాడా?

కీచ: అక్కా!

ఆ మనోహర దివ్యరూపాతికయము

మానవాంగశలందు సామాన్య మగునె?

యెచట దొరకంచుకొంటివో యీవు నేనె

శక్తిరక్షింకయోగ్యమా నాభరణము?

సు: ని కేమైన పిచ్చియా? మీ బావగారు నీకుఁ గలుగంపించ నెంచుచున్నారు! నీవే వచ్చితివి.

కీచ: ఆయమ యెవ్వరో చెప్పుదు?

సు: ఉత్తర నిన్నుఁ జూడవలె ననుచున్నది. దానిని దీసికొని వచ్చెదను. నివు నా గృహమువద్ద నుండుము. (నిష్క్రమ)

కీచ: ఎంత సలుకరించిన మాటాడ లేదేమి? ఆచూపులలోఁ ద్రాసమున్నది. కాని యది క్రొత్తదితన మేమో! ఆ వదనాంచలము నీ యా శరీరశేఖ లేమి? యెంత సౌందర్యనిధానములు!

ద్రా : (నివేశించి) సుజేష్టాదేవి యిచ్చట లేదే! ఈ పూలదండ నామె కియ్యవలెనన్న నామె యెచటి కరిగినదో?

కీచ: (చూచి) అగో! మజ్జల నిమిషనే వచ్చుచున్నది. (సమీపించి) ఆ పూమాల నీవు నూర్చిన దేనా? అవును! నీవ కూర్చి యుండువు! లేకున్న పంటయంద మెక్కడిది దానికి? అది యెవరికొకట గ్రుచ్చితివి?

ద్రా: (స్వ) పొరబాటున మజల నితని గలసికొంటిని. (పోబోవును)

కీచ: (ఆడ్డవచ్చి) చెలి! ఇదియేమి? నీకోమలశిరిః ముసవాసశృంగీభూతిము చేయుచున్నావు! ఈమేను మాత్రము తపోయోగ్య మైనది కాదు. కంది, చూడ, మెట్టబారినది.

ద్రా: (తొలగి పోబోవును.)

పరిచారిక: (ప్రవేశించి) స్వామి, కీచకనుచూరావ! దేవి యుత్తరాసహిత యై త మ్మెదురు చూచుచున్నది.

కీచ: (స్వ) ఈమెవిషయము మాయక్ గారివలనఁగాని బోధపడునటుల లేదు. (ప్ర) ఆమె యెక్కడ నున్నది?

పరి: వసంతపాలికోద్యానమున!

కీచ: (నిష్క్రమించును).

ద్రా: ఇతిఁడు ముం దచ్చటికిఁ బోవును గాబోలు. నే కేల ఏసివెంటఁ బోవలయును? తరువాత నీసంగతి సుదేష్టతో విన్నవించెదను.

కుడిక న్నదచుచున్నది. ఇది బాగుగాఁ బట్టిన ముసులే కావలయును. ఇత డెవరై యుండు?

పరి: ఏ మమ్మా సైరంధ్రీ! ఏమో యాలోచించుచున్నావు?

ద్రా: ఏమీయులేదు. సుదేష్టాదేవి యెచ్చటకు వెళ్ళినది?

పరి : మహారాజకీచకస్వామివచ్చిననియాయుష్షంతరాలు త్వరితము దీసికొని వచ్చుటకు సర్వసమందిరమునకు వెళ్ళినది.

ద్రా : ఆమె చెట్టుట యేల ? పరిచారికలు లేరా ?

పరి : కీచకస్వామియెడ నామకుఁగల సౌదర్యమునైన !

ద్రా : ఎవ రీ కీచకుఁడు మున్నెన్నడు వినలేదు.

పరి : కొంచెము గౌరవముగా మాట్లాడుము. ఆయన నామము నిరుపసదముగా నుచ్చరింపరానిది.

ద్రా : క్షమింపుము. ఆయన యెవ్వరు ?

పరి : సుదేష్ణాదేవియు, నాయనయఁ బితల్లి పెదతల్లి బిడ్డలు.

ద్రా : ఈయన యిప్పు డెవటచుండి వచ్చినారు ?

పరి : ఆయన నివాసము విరాటనగరముననే కాని యీ రాజమందిర మీపట్టణమున కావై పునఁడును. ఎందుకు నీ వాయననుశూర్చి ప్రశ్నించెదవు ?

ద్రా : పురుషులకుఁ బ్రవేశింప రానియాయంతఃపురము నీతఁ డెట్లు ప్రవేశించినాఁడు ? భూమింజయాదిరాజకుమారులే ప్రవేశింపరాదే ?

పరి : ఆయనకుసుదేష్ణాదేవియెడఁగలచనవట్టిది అదియుఁ గాక యాయన భుజాబలమే మత్స్యధాతీతలమునకు రక్ష.

ద్రా : (మానము)

పరి : ఆతఁడు నూతగురులముల కన్న. సకలపరివారము తోడ నతఁడు కొలువున నిలిచినచో విరాటుఁడు కాదు రాజు; ఆయనయే.

ద్రా : దుర్యోధనునకు సతనికి మంచిపోలిక యున్నది.

పరి : ఆయన మానవతీపంచ బాణుడు.

ప్రజా : నేను దేవిగారిని గలపికోసం వెళును. (సవ్య)

పరి : సైరంధ్ర మొదలు తానేమొక నన్ననిగూర్చి
యడిగెడిది. నేను గొంచెము నూచింపిన విమళివలె నటించినది.
కావాయవస్త్రములు కల్పపాన దాచ గలవు.

ఉత్తర : (సవ్యించి) ఓసీ! వలకీ! మామను జాతీ
కుసుమములు కోసికొని రమ్మ. పూలమాల గ్రుచ్చినలె.

పరి : అమ్మా! తమకై వారు దయచేసిరే! తమకు
గనబడలేదా?

ఉ : ఆయనను బుష్పమాలవినా నేను దర్శించను.

పరి : సైరంధ్ర యొద్ద నోకల మన్నది.

ఉ : పోయి తీసికొనివచ్చు!

పరి : (నిష్క్రమించును.)

ఉ : (స్వ) ప్రస్తావనలో బృహన్నలోపాధ్యాయులు
సైరంధ్రుని దామ మున్నెటగురుచు, హస్తినలోనామ
శ్రీ యధిష్ఠిరచక్రవర్తి యాస్థానమున వాఙ్మూలముగా
నున్నప్పు డీ సైరంధ్ర యచటనే యుండెడి దయ్యుఁ జెప్పి
యామెను గూర్చి మిఁదల గౌరవముగఁ బ్రసంగ మొనర్చినారు.
ఆయను గ్రుచ్చిన పూమాల నూమామకొసంగిన బాగుగ నుండ
దేమీ! (ప్ర) వలకీ! వలక. నిన్న పోయి పూచిన యా
మందారవద్ద నున్న జాతులు తీసికొని రమ్మ!

పరి : (జాతులు తెచ్చి వచ్చును)

ఉ : అహ! ఈ జాతీకుసుమ వాసని లెంత మనోహర
ముగ నున్నది.

ప్రవేశము. నుజేష్ట—కిచకుడు

ఉ : కూమా ! ఈపూవులు నీకై తెచ్చితివి.

కీచ : అమ్మా ! సౌభాగ్యవతివి కమ్ము.

సు : తల్లి ! మామయ్యకు నమస్కరింపుము?

ఉ : (అట్లు చేయును.)

కీచ : (లేవనీసి) అమ్మాయికి నాట్య మంతవఱకు వచ్చి నా ? మొన్న నెప్పుడో చూచినా నీయమ గురువును. మనో హరముగ నున్న దామూర్తి. సాహిత్యతేజ మాతని మొగమున గంభీరముగ నున్నది.

అక్కా ! అమ్మాయికి బెండ్లి యెప్పుడు !

సు : కళ్యాణపు గడియలు రావాయును.

కీచ : ఉత్తర సిగ్గుపడుచున్నది. ఎప్పుడు నేర్పితివమ్మా యిది. ఆ గురువు నేర్పెనా యెమి ?

ఉ : (స్వ) మామ మిక్కిలి రమ్యముగ మాటలాడు చున్నాడు. ఇతనిని గూర్చి కొన్ని వదంతులు చెడ్డగా నున్న వేలనో !

కీచ : అమ్మా ! నీవు బాగుగా జదువుకొనుము. ఇది తీసికొమ్ము. (అని మెడలోని హార మిచ్చును.)

ఉ : (గ్రహించి) వాతశాలలో బుస్తకములు ఎదలి వచ్చితిని. నెలపు తీసికొందును.

సు : వల్లకీ ! నీవు తల్లి వెంట బొమ్ము !

(వల్ల-ఉత్తర-నిష్క్రమ)

సు : నాయనా ! నీవు నాట్యశాస్త్రమున మహాప్రజ్ఞ కలవాడవందురుగా! అమ్మాయి నేమియు బరీక్ష చేయలేదేమి?

కీచ :—సోదరీ!

ప్రథమ దృశ్యమై యంతఃపాతకం నెంచు
గడియ లేనియుఁ గాలేను కలగిపోవు
చున్నయని నాహృదంతరం బూఱడిలక
అంత సౌందర్యవతి యా లతాంగి యెవరు?
అప్పుగ స్త్రీ సమాజంబు లా వెలంది
కాలిగోటి కనియు సరిగాయమున్ను
ప్రకృతిలో నున్న సౌభాగ్యభాగ్య మెల్ల
నిలపరించు కొన్నది యా లతాంగి యెవరు?
విశుద్ధిపుల రాజ్యంబు లేలుపడికి
చిన్న మైన కీటంబు శిశువునందుఁ
బాల్చుటకు యోగ్య మైన దా తలరుబోడి
యంత లేజన్మ కల చాలతాంగి యెవరు?

సు : పరస్త్రీప్రశంస పాపహేతువు కాని యింకొక
విషయము మాటలాడుము. ఆభాగ్యశాలిని యెవరో పాపము,
మన యంతఃపురమునఁ దల చాచుకొన వచ్చినది.

కీచ : అక్కా! త్సమిగుపుము ! ఏమి చేయును నమ్మా!

ఈ శ్రవోంధ్రముల గిండుకొన్న చున్న
దసమహర్షణు రుజ్జి శాశుగముల
వేగు నఁజేసి మడిపడి పీరుచున్న
గాలి చేసిన యట్టి యుగ్రస్వంబు.

సు : ఒకప్పుడు చిత్తవికార మేర్పడినను, దానిని స్వాధీన
పఱచుకొనఁజలయును. మఱల నాప్రశంసఁ దేకుము.

కీచ : అక్కా!

సు : రాజాంతఃపురములయం దిట్టి యిక్కట్లు లున్న
పనియే యావిడ తొలుత నావద్దఁ బ్రవేశించుచున్నప్పుడు, తన్ను
గౌరవముగా చూడఁగలిగిననే నావద్దఁ బనిచేసెద నన్నది. ఈ

దేనిమిది నెలలనుండి చూచుచుంటోని. ఆమె తులసి మెగ్గ పెంటిది. ఆమె సైరంగిణీనతి మనస్థిరమవున్నది.

కీచ : అక్కా ! నా ప్రాణమూమీద యాస పడలుకొమ్మనెదవా ?

సు : అబ్బా ! ఇదేమి ? ఆమె మొగముఁ జూచినఁ బూజి-సనలే నను భావము గలుగును గాని ఇట్టి దురూహాలు నీ కెఱుంగు పుట్టినవి ?

కీచ : నా కామె పాదాభిషందనముగూడఁ జేయునలే నని యున్నది.

సు : ఆమెకు విరాటసమపతి యంతఃపురము తలదాచుకొననై నది. ఈయంతఃపురము నీ యీ దుష్టభావమున కామెను లోబఱచును.

కీచ : కాక నా ప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవునా మణి.

సు : నాయనా ! ఈ యధర్మమునకు నన్ను లొంగదీయకుము. మహాపారుషశాలివైన నీబుద్ధి పరికాంతలపై నేల ప్రసరింపవలె ?

కీచ : అక్కా ! ఈ వానస్సెంతవఱకు నన్ను బాధించుచున్నది ! ఆ మనోహరిణి పేరైన వివేచాలనేని నా యీజన్మ మెందులకు ?

సు : అది నాకుఁ దెలియదు. ఆమె సైరంగిణీనతి నునుష్ఠించుచున్నది. కాన నామె నిందందఱును సైరంగిణీయనియే వ్యవహరింతురు. నీ వింత పీచ్చిలో నున్నావుగాన నీ శోక మాటచెప్పెదను. ఆమెకుఁ బతులుగలరట. వారు గంధర్వలు. అయిదుగురు. మహాబలశాలులు. వాయుసమాసవిక్రములు.

వా రామమీద నీగ్రహాలనీయకు. నిగ్రహ మామెదురక్షేపము
చుందురు. ఆమె వెంటనే యశృశ్శులై తీరుగుచున్న రుట
యొల్ల ప్పయిను.

కీచ : న న్నెండులకు భయపెట్టెదవు ?

కనరాక రిపుల నొంచెకు
ననంగుఁ డొకరుం డజేయుఁ డంతయు నా క
నొసల విరియిండు రిక్తిమఁ
గమంగొనినదాక బ్రతుకుల నె రిపులకుకా.

ఆప్రశంస కీమి కాని - (అర్థోక్తిలో)

సు : నీయందు నాకు గల యభిమానమునకు ముచ్చి
భలము గలిగించు చుంటివి. ఇంక నే నిగ్రహములనాడ
మంగొనకాదు. నా యిందున్నది సేపు నీ సమీగక మానవు.
నే వెంటి గొప్పగించుకొన్న నేమి! కాని చెప్పుచున్నాను వినుము!
నీ కిదిగదా. నాయంతఃపుగమున నే యిటు తలచినవారిదివు నీ
వింకెందు మరూహలకుఁ జోటివ్వవు? ఇట్లు మాటలాడుట నీవు
గాన నింతవఱ కిచ్చుటయైనది. ఈయూహ లింక మానెద
ననియో యనుకొందును. (విచక్ర)మించును).

కీచ : నిజముగా మాయకాగారికి గోపము పెచ్చినది.
ఆవును ! ఆమెతో నజ్ఞానముకతన నెట్టి ప్రసంగము జేసితిని ?

ఆసౌందర్యము నన్ను వెన్నాడు చున్నది. ఆహ! సాక్షా
తాకరము. ఏ మా సౌందర్యము.

చమరచంద్రామనోజ్జ్వలకాంతవేళ
మలయపర్వతరితానిలకుమార
వీచికాసంచలితమయి వెలి విరియు
నమృతవిష్ణుండిమాన్యుంబు ననుకరించు.

అత్యంతమిదిగలకేతకి యెప్రభాతి
చంద్రికా సతవవీతసౌకుమార్య
మై శరత్కాలసితజలవాభ మగుచు
నా హృదయంతరమూలభవించు శుభదే.

ద్రావీ : (ప్రవేశించి) సుదేష్టాదేవి యీసత్యకు నొంటరిగా
నుం : నా? అంతకంతకును బ్రాదు గ్రుంగుచున్నది. బ్రాదు
గ్రుంగకనిముందే సుదేష్టాదేవితో జెప్పనలయును. (పరిక్రమించి
అనగా నేను నా దుఃస్వప్నమేమొ! ఇతని నొంటరిగా గలసి
కొంటిని. ఇంక సుదేష్టాదేవి యున్న దని చెప్పినదే చల్లకి!
దాని సుందరన బాగుగనుండ లేదు. తొలంగి పోయెదనుగాక!

కీచ : ప్రేయసీ! నన్నెల త్రిప్పలు వట్టెదవు?

ఒకమాట పలికి సంతస

సకియా! ముత్తెముల వరుస జారిపడు నటే?

ప్రకుపితశీతద్వితయ

కకచింజాల సన్నుఁ గోయఁగా నేమిటికీ?

పలుకంగరాదె యో ప్రాభాతవేళామృతస్యందినీజాతసమవదం!

ననుఁ జూడరాదె యో నవ్యకారద కాలసితనాంభోదకక్షిప్తతృగఃత!

చిలుువ్వరాదె యో శ్రీకరచ్చవిదీప్తతరణాత్పీడితవలతపంక్త!

మంత నిల్వగరాదె శోభాగజునమృదురమరాభాభసంవయాః

యెంత నిర్దయురాలవే యగుదుదొడి?

తావకీన సర్వాంగసౌదర్యమంగుఁ

బ్రహ్మహర్షమయిడియుఁ దైకినింతి

కతిసతామార్గ మేలనీ కంఠుకంతి!

దేవీ! కన్నెత్తి చూచుము! నీదృగంతభాగీరథివాహి
నిలొఁ బవిత్రుడనై పోయెదను స్నానములాడి.

ద్రావీ : అన్నా! ఏమిది! ఈవికృతాకార మేమి? నేనేమి?
నన్నుఁ జూచిన నీకు మదసవికారమా? నీకుఁ బరియోచినిము

లాశ నిచ్చగలిగిన నాచుటి పిచ్చిచాండ్రునోనా యాడవలె!
జేరి నుడేవు కోసగిండును. నాకు బని యున్నది. శ్రోత యిమ్ము
పొయెదను !

కీచ : ఓహో ! శాశ్వాలచర నిరేఖ ! ఎంత మాటా
క్షితివి ! నీ కృపాపాంగములకై వే చిర యీదీపులు. నిన్నేల
కనలు మాటలాడి చిరులురు జేసికొనును ?

మాధుర్యమా ! నన్నీల పింగ నొక భాగమునైన జేగ
నీయక విషమ్మున దొంచెదు? సామాన్యముగఁ బగుము లిట్లే
ప్రళయమునఁ బ్రేమా వేశముఁజూపి యసాతరము సరిత్యజింతు
రినుకొందువో! మనోహరిణీ! ఇకె యెట్లు పట్టుకొనదను.

రమ్యజలదమాలానీలసౌమ్యగగన
భాగరమణీమయై యీ ప్రాప్యగమనఁ
దీరుగాఁ బూచి-ట్టి మందఁగ మిగిల
యీ శిరోభాగమున కరం పడినో యు చి!

ద్రౌ : ననుసకరించెదను. నన్నుఁ బోనిండు !

కీచ : చెలీ ! నాపై ని కింతవలె కేల సన్నగహము
రా లేదు? నా పూర్వజన్మకృతపాపఫల మొతిగా బాధించు
చున్నది. ప్రియా! దయఁజూచి, దయఁజూచు.

(చేయి గ్రహించఁబోవును)

ద్రౌ : ఓయీ! ఎంతటి తెలివిమాలినవాడవు. దానీ
సంగమము లాయుఁడై యొక్కములు. అందులో నికృష్టదాసి నైన
నన్నా నీవు సరించునది ?

కీచ : మదనతీ! ఆయుఁడై యొక్కమా! కానిమ్ము! నీ
సంయోగములేని యాయువుగూత్ర మేమిటికి? స్వర్గభోగము
లనుభవించనా? ఆనందభామము లెక్కనా?

నీవు గాఢవివ్వంగ నియతిఁ గలుగు
నిముస మేరియు బ్రతికితి నేని జాలు
నీ కెడము గల్గి కల్పముల్ నిండువఱకు
బ్రతికితిఁ యన్ను! భస్మహవ్యంబు యేల?
నీ యుగోజాగ్రమునకుండు నియతాన
స్మృత్యుగోతి నైతి రానిమ్ము నాకు
భయము లేదె వృగాక్షి! యీ భవమువలనఁ
గలుగు లాభి మా వూర్విమే కలిగియుంట.
నీ పదోభమునన నిందీవిరాక్షి
తెలుగునే యన్ను యాయువు, తఱిగె నేని
మిగిలినదె యనుభూతమా మెలఁత! కాక
యిప్పుడె గతియుంటి కాదటవే లతాంగి!

(సమీపించును)

ద్రా : (తొలఁగి) పరస్త్రీలపై నేల ప్రసరించుచున్నవి
నీనృగులు? నీవేము బాహుబలత్పణీకృతాఖిలమత్స్య దేశ
శాస్త్రపుఁజవఱు! ఇదివీకుయోగ్యము గాదు. పరస్త్రీసంగమంబునఁ
గలుగుదోషమును నీసంఘటి దోషజ్ఞునకు నాచెప్పఁబనిలేదు.

కీచ : ప్రేయసీ! కనంబగుమన్న నివ్యజ్యోతిస్సును
జల్లార్చకుము. (నేయి గ్రహింపఁబోవును)

ద్రా : (తొలఁగి)

నావెంటఁ నిలింబుఁ కాచికొని యున్నా రేవు రస్మత్పతుల్
ద్యావాభ్యంతర గాము లెందయున గంధర్వుల్ స్వకీయోగ్రబా
హవిద్య స్తపకు సకాత్రవసమూహాంతకీర్తిస్ఫురత్
త్రివిద్యోతమాత్తు లా కెలన నీ చేటింతయుక దప్పజే!

కీచ : ఇదియో యితనవఱకు నీ యచుమానము? నీకేమియు
భయములేదగ్గ. నాబలము నాచేతనే యేల సొగడించెదవు ?
రాజనములు నుమ్మగాఁబంపిమిమత్స్యదేశములే దానికి సాక్షులు.

ప్రసవమంగళబాణసంపాదకీతి
నా శరీరావయవముల నాసి చూడు
ముడుచుకొని యెంతి బాణము పడునో యేమో
యందు గుంచుకొన్నవో యోసి చంచలాక్షి.

ఆలస్యముచేసిన నేలదహించెదా? నియాలస్యముబుకొలెదా?
నాప్రాణములు నిల్పుకను ధైర్యముచూడ నాకుఁ దోచునని.

ద్రౌ : ఓయీ! మహాగ్నిజూహు ఫలమని భ్రమించుచుంటివి.

కీచ : చెలీ! దయచూచుము! విశేషస్పృహచేతకే పులకిత
బ్రహ్మసాధనం పొందు నా కేల దూరదూరము పోయెదవు
(సమాధిచూచు)

ద్రౌ : సుదేష్టా! అయ్యో! నాజన్మకలము చూడనీ
సరాభసము. సుదేష్టా!

కీచ : అయ్యో! భూతలస్పృహమా(తల్లి) మైన స్వర్గ
మేల నిరాకరించెదవు?

ద్రౌ : అయ్యో! నీ యీ ప్రసవార్థన మీమాంసక-కారి
యంతఃపురగౌరవమునకు భంగగిరి మైనది.

కీచ : (నివ్వెఱవోయి) మంచి నంగిని జ్ఞానము
జేసితివి. కాని నాహృదయము దహించుచునే గుంటివి.

ఏ ప్రకృతలవాణి గక్రిప్రకాశ
మైన నిమగ్నమునందు నా యంగ మంటి
ప్రసవమంగళమకరందమస్పృశశిర
మైన నీ మేళ స్వర్గపౌఖ్యం బొసంగునా!

(నిష్క్రమించును)

సు : (ప్రవేశించి) అయ్యో! సైరంద్రి. ఇదేమి?
శోకాధిదేవతవోలె నున్నది.

ద్రా : దేవీ! మాచితివా యానీనురాలి యచుమానము!

సు : ఏమమ్మా ?

ద్రా : నీ కోరిబుట్టునట. అనిపేకు నాకుఁ దెలియదు. మీ రెవ్వరు లేకుండ నన్ను జేతబట్ట నచ్చి, దేవి! యేమని చెప్పుదురు! నాజన్మ యేమోకాని సురక్షితము లైన ప్రదేశ చులలోనే నాకుఁ బరాధ నములు తటస్థించు చున్నవి. చెప్పితిని గదా తోలుత నీతో, నొకానొక కారణములచే నాపతుల యెగుటనే నిరసనలో ముప్పుపరాధవిగ్రహపడితివని. మఱల నిఁగో! భూమిజనా, రాజకుమారులుగూడ రారాని యాయుతఃపురమున నా స్థితి యెట్లుంది ?

సు : అయ్యో! ఎంతసని జరిగినది. తల్లీ! ఇది యెవ్వరితో ననకుము. నేను వానిని జీవాలు పెట్టి పంపించెదను. ఇంకనీవున్నంతవఱ కతఁ డిచటికి రాకుండఁజేసెదను. నాకెంతటి యప్రతిష్ఠ నచ్చు సని చేసినాడని. నాచేత నై నంతవఱకు వాని బారి నీవు పడకుండఁ జేసెదను. మగపిల్లకుము.

ద్రా : కానిమ్ము! నీయండఁ జేరితినిగదా! దానినలన గలుగు ప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠలు నీవియే !

సు : అమ్మా! మన్నింపుము. నే నతని కన్నొకఁగిపోవుటకే యిచటనుండి నెళ్ళితిని. నే నున్నచో నట్టిది తటస్థించెడిది కాదు! నీవిచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి ?

ద్రా : ఆతఁడు మొదట నన్నుఁ గలసికొని యేదియో ప్రసంగించవచ్చినాఁడు. నేను మారాడక యతని దప్పించుకొని నీతోఁ జెప్పవలె నని యిచ్చటికి వచ్చితిని. మీరు లేరు. అతఁ డిందుండెను.

సు : తెలియదా! ఇక్కట్టులలో నున్నవారికే కొత్త యిక్కట్లులు. నాతో వాడు నీ ప్రశంసమే తెచ్చినాడు. నీ నతని యెదుట నున్నంతవఱ కట్టే మాటలాడు ననియు నతని వదలిపోయిన బాగుగనుండు ననియు, నీ నుచటినుండి వెడలి పోతిని. నీతో నీవిషయముచెప్పి యతఁ డింకను నా సేపు నీవు వాని కనులకుఁ గన్పింపకుండ నుండునుని చెప్పుటకు సిగ్గుపడితిని. నీవు నాకుఁ గనరాలేదు. దురదృష్టవశాలన నీ విచ్చటకే వచ్చితివి కావలె. తల్లీ! నీకడుపు పుచ్చుకొని బ్రతిమాలెదను. సుదేష్ట యంతఃపురమున నిల్లు జరిగె నని చెప్పుకు మమ్మా యెచ్చటను! నేను నీ కింక యెద్దడి లేకుండఁ జేసెదను. అట్లు చేయ నని నాచేతిలో చేయి వేయుము.

ద్రా : అన్నసత్రము లిచ్చి పోషించితి విన్నాళ్ళు. నేఁ డేదియో నాదురదృష్టమున నిట్లు ఘటించెడి. నీ వేటుచేసెదవు తల్లీ! నిన్ను నే నెఱుగనా! నీపై నేదేని యిని నే నే మని బ్రదుకగలను.

సు : నీ వింక పద-వల్లకీ! సింహబలుఁ డెందున్నాడు?

(తెరపడును)

ద్వితీయాంకము

ప్రశంసము — కీచకుండ. శాన్తానములో

తీరు :

ఈ వివాహమిన్ని నన్ను దహించు నిశ్చయము
గాల్పి బూరిక చెయ్యెను కాదు మింతి
యా లకాంబ దయావ్యాప్తతాక్షియగము
ప్రాణములతోడ లే దేమి ప్రాప్తి నాకు?

ఆ మనోహరిణి కపోలస్పర్శ గావించియో, యాజగన్మో
హిని మధరామృతగసాస్యాదన మొనరించియో, గాఢ మగు
నాలతాతన్వీపరిష్కృత మనుభవించియో, చివర కా వృద్ధరాలి
కరాంభోరుపము నంటియో వచ్చిన, నా మనస్సున కింత
వేడిమి యుండెడిది కాదు.

ఏ ప్రశీలవాకణ శ్రీప్రకాశ
మై నమిసంబునందు నా మంగ మంటి
ప్రకృష్టతనకందమస్మృతికర
మైన నీ మేను స్వస్థాఖ్యం గొనగూనా ?

యని చిహ్నకని వచ్చితిని. ఆమె రసికురాలయిన నా
మ బలంబోని రజజ్జ్వలము దెలిసికొనదా? అప్పుడు నా
భావోన్మాద మా జనరాలికి బోధపడదా ?

ఊక నాకు, బిచ్చియాలోచనలే కాని, యామె
యప్పటిసీతఁ జూచిన నా మనోరథము కొనసాగునట్లు లేదు.
నే నామెను స్పృశింపఁబోయినప్పు డా పొలంతుక స్త్రీసవాజ
మైన సిగ్గుచేతఁ గంపించినట్లు లేదు. నిజముగా తన పాతి
ప్రత్యము పాడైపోవు నేమో యని భయబడినట్లున్నది కాని—

నా యప్పటిమాల లామె కసలు వినంబడెనో లేదో !
అక్కటా! నా దౌర్భాగ్య మే మని చెప్పుదును !

నన్నీ అతాసతాన మంత వేధి పుట్టినా? వల్లన
గదా చూచి యిచ్చోటు జేరితీన

ఇది సుసంతామా? కోకిలె న గూర్చునున్నదా? అకాల
మున నీ కెందు కింత యులబడి !

అధినివిజలధరమందర

మిథరాజకీరహస్యతనా మను నీ

నధి మింత నీ మహాస్త్రి

ప్రబావమున కెట్లు పాయుటగునో మననా!

చారు నే మందు నా శుభాశుభముల

విజుగించిడిదితి నీమహానా మింత

యొప్పు నే యవళిల నేమి ముఖ పోయె

ధరి జలధరాన నీకుం దొంగు కాకి.

నా శత్రుభిషిమైన యీ దేనాము కొంచెము విశ్ర
మించినగాని తేరుకొనగు (పగలకొనను)

నల్లకి : (స)వేళింపు) సమా! సమా! ఏమి యీయైన
మారడంబు? పాపము! ఈయనను నే నెఱుంగుచును.
కొంచెము కష్టమేవియు నోర్పుకొనలేదు.

అబ్బా! (స్త్రీ) లెంకికు జాలరు! ఏమో యభిషయము!
ఈ సైరిధి విషయము నే నెఱుంగనా! మహాపతిశ్రీమతి
నటింపచున్నది. ఏదీ, యీ విషయమున నా చెప్పిచటాల
జేయక పోవిమ్ము, ఈమె పగువేమైన దక్కనిత్తునేమో! ప్రభూ!

కీచ : (లేచి) నల్లకి! ఎందుకు?

న : స్వామీ! అరియేమి? ఇట్లు సడిపోతిరి?

కీచ : ఏ మున్నది, నాప్రాణము లా మనోహరిణి
గుంజకొనుచున్నది.

న : చిత్రము.

తీచ : నల్లతో! ని న్నొక టక్కిగెదను.

న : మహాససాదమా.

తీచ : ఆమె పే రేమి?

న : పైగిరి యిని వా : న అసలు మాలేసి.

తీచ : మాయాకృతి గారి యంతఃపురమున నెన్నికెను
లుగా నిద్రించు చున్నా.

న : సంతోషము కావచ్చు చున్నా.

తీచ : ఆమె వృత్తాంత మింతకన్న నేమియు చెలియాదా?

న : ఆమె కయిదుగురు పతు లున్నారట. వారు

గంధర్వలు.

తీచ : (ఊరకుండును)

న : ఏ మాటాచించు చున్నారు?

తీచ : నీకు నామెకు నేమియు జెలిమి లేదా?

న : ఎక్కువ లేదు.

తీచ : ఆమె లోచనములలో తొల్ల మున్నది. అందు
గురు భర్తలకు భాగ్యయా! ఎంత కాముకి!

న : మీ రనునది నాకు చెలియుట లేదు.

తీచ : ఆమె కనులలో జిత్ర మున్నది. ఆ కిన్నులు
నీ కెట్లు కనబడును.

న : నే నెప్పుడు నాలోచించలేదు.

తీచ : ఏమో కష్టము లనుభవించిన జీవితములపతె
నుండవా?

న : ఆ! అట్లే యుండును.

కీచ : అవి యంతియకాదు. కామో దేశమునుగూడ నూచించుచున్నవి. ఆయమనుగుఱించి నీకేమైన ననుమానములున్నవా?

న : ఆమె దేశసవారి కంత యలభ్య కాదు.

కీచ : ఏమో చెప్పుము.

న : ఆమె రాతురులా దప్పుడప్పు డెచటికో పోవుచునే యుండును.

కీచ : సతులు గంధర్వులవే! వారును నీమీఁద నేర్పఱచుకొన్న సంకేతమున కేమో!

న : అయిన!

కీచ : అప్పు డామె శీలమును మన మెట్లు శోధింప గలుగుదుమా.

న : కాని సతులతో నగ్రము నిశాకాలములయొక్క న్వైరసంహారము చేయు మాని యున్నదా?

కీచ : అదికాదు! ఆమె సనర్థిన మొట్టిదో వెల్లివిడియెను.

న : నిజ మైనమాట కిటునొటి స్త్రీకి గంధర్వు లెవరు భర్తలు కాగలుగుదురు.

కీచ : ఎందుచేత ?

న : ఈ మాల్యము సౌందర్యమునకా?

కీచ : ఈ మాల్యము సౌందర్యమునకా! ఎట్లనీ! స్త్రీ సౌందర్యము స్త్రీలకుఁ దెలియదు.

న : అయినను గంధర్వులు మనుష్యుల కెట్లు సమలు కాగలుగుదురు ?

జీవ : ఆమె సౌందర్యమునకు గంధర్వులే కాదు.
ప్రేమోత్సాహపరులు కూడ తల లొంగవలె.

నల్ల : మీ రెన్నియైనా జెప్పును. ఆమెను గుఱించి నాకను
మానముపోవేదు. ప్రత్యేకములని, సాధారణములని కామరూపులు
కొప్పించులు భరించుట కేమి గాని యాదతురు మరుమ్యలే.

జీవ : మాయాకాశముదేవు యెక్కడ నున్నా ?

నల్ల : ఆమెతో సైరంధి యేమి చెప్పినదో, సట్టపు
దేవి తమకై వెళుచు నచ్చినది. నేను మిచ్చు వెనకి తీసికొని
వచ్చెదను. మీ గంధర్వుమునకు సగు డని యామెను
బాపించి వచ్చితిని.

జీవ : ఏమి చెప్పియుండును ?

నల్ల : ఏమి చెప్పియుండును, ఇదియే.

జీవ : మాయాకాశ యే మని యుండును?

నల్ల : దేవిగారికి గోసము వచ్చిన స్థితి.

జీవ : కోసమే!

నల్ల : రంగు పోదము. ఆమెను బ్రసన్నును జేసి
కొందురుగాని.

జీవ : నల్లతో నే నిండుండ్లి కదలజాలను.

నల్ల : అయిన నేను బోయి యామెను మీయెడల
బ్రసన్నును జేసెదను.

జీవ : ఎల్లు

నల్ల : ప్రభువులు నిస్పృహలై యీ పూవు
టీరమ్మన బడిపోయి రని, పిలచిన పలుకుట లే దని
చెప్పెదను. అప్పు డామె కోసము పోవును.

రేచ : సరే! నే నిందే పండుకొనెదను! పొచ్చు!

(నల్లకీ వివాహము చూచు)

రేచ : (ఆలోచించుచు)

చారుణంగళివృద్ధా నుయి
 సమృద్ధిని నీలాజమానమును
 పట్టునదె తన చితికేళిని; వాంగు
 ఆ లలితకైము బంధమునై నాకు !

ఆమె సైరంధ్రి యని కాని, యింకేమియుఁ దెలిసిందా?

అంతటి యజ్ఞాలావస్థ యెందులకు? ఆమె భర్త లైదుగురా?
 ఈ కథ యేమో స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది. ఆమె యెవరైన
 నేమి? ఆ మనోహరిణికి నాయుండు డయ లేడుగా !

గాఢపరివృంగకలరసోభ్యాంభోధితరంగిలు చుచ్చి నావ్యాము లగు
 తల్లిపర్వత మొత్తమ్ములై గుమిరెడు పులకలు పోనఁ బ్రభాము లగు
 మద్భగంతమ్ముల మస్మదంచలవిశీలాపాంగముల్ ప్రేమనీలి లగు
 నా మూర్తి కా చిరంతీకుండహాచంద్రికలు మున్నాడు దీ కలె యగును
 ఆ విలాసిని పయ్యెద యందె నాకు
 రేచునల్ నిద్ర లగు నాపె వృదుమనోజ్ఞ
 సుప్రసన్నావనిప్రభాత్యోగ్నింధ
 యీ హృదయతాప మహగుణ యేల నాకు.

నా ప్రాణములు జివ్రున లాగుచున్నవి. కొంచెము
 విశ్రమించెదను. (పండుకొనును)

(ప్రవేశము—సుదేవులలక)

సుదేవు : నల్లకీ! తమ్ముఁ డెచ్చట?

వ : అమ్మా! ఇటునిటు ఇదిగో యీ లతాసల యుండు

నొద్ద సొడలు తెలియక పడియున్నాడు.

సు : (చూచి) నాయనా! సింహబలా!

వ : అమ్మా! నేను బిలచిటిని. పలుక లేదు.

సు : అయ్యో! ఇవియేమి! దీనికి గారణము?

స : ఎట్లు తెలియగలదు.

సు : వైద్యుల బిలుమకొని గిట్టు నీవుపోయి.

కీచ : (లేచి) ఏమిచూడఁ'అంతఃగర్భయ' ఎవరా కైగ్యడు? విగ్రహమును మన్న మాటలు నేను వినుచునే యున్నాను. సీపిఠలేక మాటాడలేదు. నా యీవ్యాధికిఁ జికిత్స చేయించ కానిదవేల యావెజ్జ నెనో పిలుచుకొని నచ్చు లేల?

సు : ఇంక నెవరో ధోసిణియా? సాకాంతలక్షై నింత దురూహగల నీవు బాగుపడవు. సైన్యధి యోవ చుకొంటివి? మిస్సెదేశాధీశుని యంతఃపుంపరివారిక. ఆమెమీఁద నీగ వాలినచో విరాటవృషతికిఁ దలఁచరాన తలవంపు. మిస్సెదేశ మునకు నీ వంక ననుమాట నిజమే. నీ యంక దేనికి మాకుఁ ధగ్గము వడుపుట; న్యాయము దీర్చుటకు. రాజులు గలరు. రాజాంతఃపుంములు గలవు. ఇట్టి యపభ్రంశపను లెందును జరుగవు. నా గొంతులోఁ బ్రాణ ముండవలెకు నీ కా స్త్రీ లభింపకు. నీయంత బాహుబలశాలులు కాకపోవచ్చును గాని నాభర్తయుఁ బుత్రుఁడును నంత తేజోదర్శిదులుగారు. నీకు నిజ ముగా నా లతాంగిమీఁదనే యభివాదముండెనా మొట్ట మొదట మిస్సెదేశమును భిన్నముచేసి మాయందల కుత్తుకలు గోసి యనంతర మామెను హరించుకొని పొమ్మ. (నిష్క్ర.)

కీచ : హా! హా! ఇవి యేటి మాటలు. అక్కా, నన్ను రక్షింపు మని కాశ్యపబడితినిగాని యధికారము జూపించితివా? ఆమె కంతతొందర యెందులకు! ఈమన్మథాసల మోర్పుకొన లేక నే నుండగాఁ ద న్నే మంటిని?

విగాటనృప! నా వ. ననే బ్రతుకు చున్నాడా? నేనే
యతని పట్టించుచుంటి నని చూటినా?

ఈమహాంభోధిఁ దరిగించు తెల్లు? అబ్బా! నూలనూల
నంటి మాటలు! ఆమె సందాక పడిలి పెట్టి నన్ను తనయంత
పురిమసి గదా! నిజముగా రాజ్యమగలయు నా భుజబలము
మీఁదనే యాధారపడి యున్నను నేను వారికి నప్రతిఁడనయియే
యుంచును గాని రాజసపురోకడలు పోను.

అక్కా! ఇంతమాత్రము తెలిసికొనలేనిదానిని, సింహ
బలుడు నేడో జేపో యీమన్మథానా మహాబడి నశించిపోయి
నప్పుడు శాత్రువులు మత్స్యదేశము నాల్గు వైపులనుండి చుట్టు
ముట్టినిప్పుడు, నామాట నీకు జ్ఞాపకము రాగలను. అప్పుడను
కొందువు, 'అయ్యో! అంత విషయమగుత్తుడైన నన్నును నేతు
లారఁ బుపుకొంటిమే' యని. అప్పుడు మీ కెవరు సాగును
ఈరు? సైరంద్రిపతులైన గంధర్వులు వచ్చి సాయపడుదు
గావలయు.

వ : న్యామీ! నిగాశఁ జెందకుము.

కీచ : మొట్టమొదట నీమాలిని వచ్చి కొలువునఁబ్రవే
శించినప్పుడు నీ వున్నావా?

వ : చి త్రము.

కీచ : అప్పు డీమె యేమని చెప్పి ప్రవేశించినది? అప్పుటి
మాటలు జ్ఞాపకము చేసికొని యెక్కడఁగి నెమ్మిగ నన్ని
యుఁ జెప్పము.

వ : తనపేరు మాలిని యనియుఁ దాను గూడు బట్ట
యిచ్చిన సేవఁజేసెద ననియుఁ సీచవృత్తిఁజేయ ననియు తా

నాకా సందర్శనమునకున్న నీ దుండవ ననియు జెప్పిన.

తీచ : ఒక్క సందర్శనమేనా ! తరువాత!

న : తననిరొధు లెవరో సమీక్షనభిలో దమ్ము దలపట్టి కొని యీడ్చి పియు, నిసంపత్తి మైనతను వాత తనకు మంచి రోజులు వచ్చు ననియు - అప్పుడా పగ తీర్చుకొను నట.

తీచ : ఇది నా కొకవిధముగా నోచుచున్నది.

న : ఏ విధముగా?

తీచ : వల్లకీ ! మాయకీగా గిన్నమాటలు సీలవ్వియు విన్నావుగదా

న : చిత్రము

తీచ : మఱి యేమిగతి ?

న : ఈ కాన్యభాగము నామీద వేయుదు.

తీచ : నీ స్నేహచేమిగలవు ?

న : దేనినాక దివియున్న నది యెంతసేపు?

తీచ : ఎట్లా చెప్పుము.

న : మైంధి యర్ధరాత్రములయ - దప్పుటప్పు చెచ్చటికొ వెళ్లుచుంటి నని మీతో జెప్పితిన. ఇప్పుడు దేవిగారి వద్దకు బోవుదు. దోంగో నామె నందరికీ నడిగితిని.

తీచ : ఆమె యేమన్నది ?

న : ఏమన్నది ! మొగము వెలకిల వేసినది మఱి వలెవి తెచ్చుకొని అది నీ కెందుకు, అన్నది. ఇది యంతయు నేను బయట పెట్టనా యని బెదిరింపగా చెప్పుకొనుము. నా భర్తలస్వర్గం బోయితి నన్నది.

తీచ : మఱి యట్లయిన నింకేమందువు ?

వ : స్వామీ! అధికాదు. విజయంగా నా మెభిర్తలవద్దకే సోయోగేని యామె మొట్టమొదట నే నక్షిగింస్తూనే మొగము తేలవేయనలసిన యవసరమేలేదు. ఇది తెలుచాత గుక్కట్రిప్పు కొని యనినమాట.

శీచ : సరి, దానికేమి! నీ విష్ణు శిష్యా మునిల సాధించగలవు.

వ : ఆమెను మీముంటికి బంపించెదను.

శీచ : (ఆశ్చర్యముతో) అది యెట్లు సాధ్యమ?

వ : సుదేష్టాదేవికి ముగ్ధ యన్న మిక్కిలి ముచ్చటగా తమ యింట దొంకునంత నుంచుచుదిగ భూసుండలందున నెందును లేకుగద. కావున మీయింటనుండి ముగ్ధురచెచ్చెదనని నేన చెప్పెదను. తెలుచాత నే నేదో పనిమీద నున్నట్లు నటించి సైరంధ్ర నీపనిమీదఁ బంపించెదను.

శీచ : ఆమె రాదేమో!

వ : అయ్యా! ఇది సేవావృత్తి. దారిలోఁ ద్రాచునాము కాపువేసికొని కూర్చున్న గని తెలిసినను వెళ్ళితిరానెను?

శీచ : వల్లతో! అంతమోస మెందులకు?

వ : దేవుని చిత్తము.

శీచ : అహ! ఇ దేమి?

ఒక యెడ నిది న్యాయము కా

దు కా దనియె యంతరాత్మ దూషించెను త

ప్పుక చేయుచున్న సనువులు

పెకలించెడినో మరుండు కీతనయందై

వల్లతో! నీ యీమోసము సుదేష్టాదేవికేఁ దెలిసినచో!

వ : ఆమె మీ మీఁద నిష్ఠకు కోపగించి పోయినదా? ఇదే యామె నీ రాతియెల్ల వేధించును. ఆమెకు నిష్ఠకు పట్టదు. “అయ్యో! సింహబలు న క్షేందుకంటి” నని తహతహ పడుచుండును. ఆస్పృహ కొంచెము మద్యము త్రాగి నిదురించిన శాంతిగా నుండు నని చెప్పి మత్తుపదార్థము గలిపి యామెకుఁ ద్రాగించెదను.

కీచ : సైరంధ్రి నీమాటలమీఁద రాక సుదేష్టదేవి యాజ్ఞఘృచ్చుకొని గాని రా ననుకేము.

వ : ఆ మత్తులో దేవి ప్రతిదానికి ఊ, ఊ, యని యంగీకారమే.

కీచ : తరువాత నిని యామెకుఁ దెలిసిన!

వ : ఒక్కసారి సైరంధ్రి తమ యింటికి వచ్చిన తరువాత నావిషయమునుఁ గూర్చి యామెతోఁ జెప్పునది యెవరు? సైరంధ్రి యేనుగఁ పిచ్చివా? రానున్న సిరికి మోకా లడ్డు పెట్టుటకు, ఆయింట రాజభోగముఁ జూచి యామె మఱల నీ యాతిఁపుండునకు వచ్చినద.

కీచ : ఎల్ల గో! మఱి సైరంధ్రి యెప్పుడు వచ్చును?

వ : ఈరాత్రి వచ్చునో రాదో! తెల్లచారు పఱకుఁ దమ గడప దగ్గ నామె యుండఁగలదు.

కీచ : ఇది నిజమేనా !

వ : సంశయము లేదు. సెలవు.

(నిష్క్రమించును) (తెర)

తృతీయాంకము

ప్రవేశము—మశేష్ట

సుదేశ్య : నే నన్నిమాట లనినను జనాబుకూడ, జెన్నీ లేకు. నాయం చెంతవిన్నముడు. అట్టివాని నూక పట్టుకొని యెన్నిమాటలు, ఎట్టొట్టమాట లంటిని. ఇకదేమి భూర్తిచుగా బ్రనర్తించెనా?

అతని భుజాబలమున మస్యదేశసాలు శత్రుభీకరముగా నున్నవి. మత్స్యదేశములు ధర్మభూయిష్ఠములన్నచో నదియని భుజోపాధితి పౌరుషమునలన. అతఁ డన్న నా మనోనాధుఁడు నెంత గౌరవము! అతని నంతగా నుపాలించుట తప్పే.

అయినను నంతమాత్ర మునవిలసినదే. అతఁ నామాట లెక్క సేయఁడా? చేయక? మాలినివిషయమ న దుష్టముగాఁ బ్రవర్తించవలె. అది యెన్నటికిని జరుగనేరదు. జరిగినచో నీక నాది యంతఃపురమేమిటి? ఇతఁ డేమిటి? ఉత్తరు డైన నిట్టి నని జేసిన నిందార్హుఁడు. శిక్షార్హుఁడు.

ఎంతగా నిశ్చయించుకొనినను నతని నిట్లు పలికిన తరువాత నా మన స్సంత శాంతముగా లేదు.

వల్లకి ప్రవేశించును.

సు : వల్లకి! మాసింహుబలుఁ డే మైనాఁడు?

వ : వారియింటికి వెళ్ళినాడు.

సు : నే నట్లనఁగా నే నున్నాఁను?

వ : పాపము, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొన్నాడు.

సు : అయ్యో!

స : మీ రప్పు డెటువంటిమాట లన్నాడు. వాగు చాల మంచి వారు గనుకనే యూరకొన్నా రని నాయుద్దేశ్యము.

సు : ఊరకొనక యేమిచేయు నందువు?

స : దేనివారిని వారేమి చేయగలుగుదురు? వారికిఁ గోపము వచ్చెడిదే యింకొక రైనచో.

సు : అవును. అతనికిఁ గోపము రాలేదు.

స : మీకు వచ్చినతరువాత “వల్లకీ! మాయక్కగారు చూచితినా న న్నెట్టిమాటలన్నదో! ఛీ! యింక నా బ్రతు కెందుకు! ఆమెచేతి నిట్టిమాటలు వడి నే నీ యంతి, పురమున నుండుటకన్న సిగ్గునూటినపని లే” దని వెళ్ళిపోయినారు.

సు : ఇంక నిక్కడకు రాదా యేమి?

స : ఏమో !

సు : అతఁ డీ పాటి కెంతదూరము వెళ్ళి యుండును?

స : రిథి మెక్కి వెళ్ళిన నూయన యెంతి దూరమైన వెళ్ళును.

సు : వల్లకీ! నిజముగ సింహబలునకుఁ గోపము వచ్చినదా ?

స : గోపము నాకుఁ దెలియకుగాని ముఖము వచ్చినది.

సు : అది సరియేకాని పాప మా పతివ్రతజాలి తన కెందుకు?

స : అమ్మా? ఎవ్వరి సంగతు లెట్టివో! అందఱకు నెట్లు తెలియును.

సు : నా కీ నాకు తలనొప్పిగా నున్నది.

స : అది తలనొప్పి కాదు.

సు : మఱి యేమి ?

న : కీచకమహారాజుగారి సన్న్యాయునుగ నట్లంటే
యని తమ మనస్సులో నున్న యాందోళన.

సు : కావచ్చును.

వ : కొంచెము విశ్రమించుడు.

సు : (పఁచుకొనును.)

వ : ఆమ్మా! ఇప్పు డెట్లున్నది?

సు : నల్లకి! సైరంధ్రిని బిలుపుము.

(నల్లకి విప్రమించుచు.)

సు : సైరంధ్రి గొంతుక యెంత మంచిది! నంచుగీచి
ట్లుండను. సంగీతము విన్నచో నా తలనొప్పి తగ్గు నేమో!
సైరంధ్రి యెవ్వరో! ఆమె రాజాంతఃపురముల నేనెజ్జేయుటకు
దగనిది. ఆమె కేమైన పని జెప్పవలె నన్న నాకుఁ దల కొట్టు
కొన్నట్లుండును.

వ : (ప్రీతమౌచును.)

సు : సైరంధ్రి యేది ?

వ : వచ్చుచున్నది.

సు : (స్వ) ఆమె పట్టమహిషి. యగుటకు యోగ్య.
నడచుచున్నప్పుడు కలహంసవలె నుండును. తొందరగా
నడుచనే లేదు.

సైరంధ్రి : (ప్రీతమౌచి) దేవిగారు నన్ను బిలువనంపిరి.

సు : ఆమ్మా!

సై : ఈసంబోధనమే నీయాభిజాత్యముఁ జెప్పుచున్నది.

సు : నాకుఁ దలనొప్పిగా నున్నది.

నై : ఏమైన శ్రమ గలిగిన దేమో.

సు : ఏమియు శ్రమ లేదు.

నై : గాలి యుగిబాగుగ లేదు చలిగాలి వీచుచున్నది.

సు : మబ్బలు బాగుగాఁ బట్టినట్లున్నవే.

నై : కొంచెము సన్నపి తుప్పర పండున్నది.

సు : వల్లకి! నీవు నువ్వుటితీసికొనిరమ్మ (వల్లకివివ్రాసె.)

నై : ఎందుచేత వచ్చినట్లు తలనొప్పి?

సు : వల్లకి నువ్వుటిచెచ్చినదా?

వ : (వ్రేవేళించి) ఇదిగో! కప్పుకొనుఁడు.

(సుదేవు కప్పుకొనుచు)

నై : (నర్త) బంగారుజడీయంచు గల నిసేలువ కప్పుకొన
నీమె సూర్యకిరణములు న్యాపించి తళితళలాడు తెల్ల మొగిలుచే
బ్రకాశించు సంధ్యావతివోలే నున్నది!

సు : (వల్లకితో) నీవు వెళ్లుము. (వల్లకి వెడలిపోవును.)

నై : మొగమురూదకూడఁ గప్పుకొనుఁడు.

సు : ఊపిరాడదు. నా తలనొప్పి యుపశమించుట
కేదై సలబాడి వినిపించుము.

నై : వర్షర్తువును గూర్చి పాడుదునా?

సు : పాడుము.

నైరంధి :

స్ఫూర్ణవత్సేశభారాయతోత్తల కాదంబినీస్థిగకాంతి యగుచు
మస్మగకేశరబద్ధమచుమాలయచసాదామన్మసభాకాల యగుచు
అతిరంతరపత్తిత ద్రుతవర్ష బిందు సంపూర్ణంబున రస్మాద్రిమూర్తి యగుచు
త్రిబలాకావధూటీబద్ధమాలిగోద్యున్నాత్మహక్తికహర యగుచు

ఓతి పరివృంగమన కయి బహలి యుండి
 క్రొత్తగా వేసమును గూర్చుకొన్న వధువు
 వలె వినూత్న భావములందుఁ దొలుకలాడు
 వారిబిందుల కన్నీట వన్ని ఋతువు.

ను : తలనొప్పి కొంచెము తగ్గించుటగా నున్నది.
 ఇం కొకగీతమును బాడుము.

కడిమి పూచినదొ లేక చిగిసినదొ యంచుఁ దొంగి మాచిపడి విద్యుల్లతాంగి
 యెదురుగానరుదెంచు భృంగి మృగకు స్వాగతమ్ము పాడినదిమందారిమహము
 పతిసంగమాన్యూ పరువులెత్తినది తెల్లగ్రనిస్వత నిర్భయరాష్ట్రనేత్ర
 సిగ్గుచెందినది పచ్చికబయల్ పురుషేతి పులక లంఘనయట్టి పుడమిపడెతి

నవజలదమాల సేయు గానంబులకును
 నవమయూరాంగి నలు సల్పు నాట్యములకు
 భక్తికాస్త్ర దేశిఁ మాట పాతకాల
 వోలెఁ జూడ ముచ్చటయ్యెఁబో వనంబు.

ప్రభమవర్షబిందువుల పైఁ బట్టువడిన
 ప్రకృతి యేవిధమ్ముఁ మఱుచ్చుకొన లేక
 యీ బలాక లాకాః పుటల్లలందు
 వందు నాబదనిశ్చేబులై మెలంగు.

క్రావణముచేతి నిట్లె యాపాదమాస
 బహుళపక్షమ్ము హరియంపఁడియె నేమొ?
 యెంతదళ మయి క్రమ్మిన నీ జలదము
 లమృతనివ్వందములు హృదయాంచలములు

నవనయఃప్రపాద రైసట్టి నాతుకలు వ
 సించు నీ సౌధపుగవాత్సనీమలందు
 నీ జలదశకలరిమణ్ణియ ములును
 'బహుమనోజ్ఞులు లగురథాపములు గగ్గిమొ

ఏమీ! ఉమ చిద్రవోయినదా యేమి? నే నింకిందుఁజ్ఞి పోయెదను.

సు : (అర్ధనిద్రలో) నల్లకీ! కీచకుని బిలుచుకొని రమ్మ.

సై : (బెదిరి, తనలో) ఇదియేమి? అతని పేరిప్పు డెందులకు? (ప్ర) అతఁ డిప్పుడెందును?

సు : (అర్ధనిద్రలో) అతని నే నరరానిమాట లంటిని. సైగంధి) మాటలు పెప్పిరిసి.

సై : సైగంధి యిబద్ధము చెప్పిన దంగురా?

సు : (—ని—) ఇమె యట్టిని కాదు.

సై : (నె) ఈమెబెదరుచున్నది. పాపము; ఈరాజ్యము నాని భుజబలముమీదనే యాధారపడియున్నదట. అతఁడు పోయినదేమి? సుదేష్టా! నీకు చెచ్చిన భయము లేదు. సంపత్తు రమునీరాజ్యమునఁ దలచుచున్న కృత్తిజ్ఞుల మీ రాజ్యరక్షణ కారము పొందవనింహములచేత నేమి చెప్పించలేదు? (ప్రకాశముగ) దేవి! నిదురపోమ్ము. ఇంకొకగీతము పాడెదను. అప్పుడే చీకట్లు గ్రమ్మిపని.

ఈ శిశిర యువులు సన్నయాల వేయు

నల్లనల్లన తరుకాభిలండుఁ జేరి

ప్రణయినీపవ్యసంకేతబద్ధతులను

నెన్నిదినములుగా నేర్చుకొన్న వసుమనో.

ఇంటిమారుల నుండి స్రవించు నీటి

బొట్టు లొకరీతిగాఁ బడి భూమిమీద

నరి యగునెడము గలిగి నిస్సవము నేయుం

బుడమిచ్చెఁ జిన్నగుంట లేపుడెడు నట్లు.

అగ్రనిశ్చయము కలువలయందు జేరి
 మా నిశ్చయముచేయవి నీటిలోలు వరుస
 నాకొని నితీమూలయందు జేరి
 మెల్లముడుము కుర్చున్న పిల్లలు.

ఈమెను నిద్రపట్టినది. నీను జూదాదను. (ని మ్మ)

న : (ప్రవేశించి) సైరంధ్రపూయ మొనసేపై నది.
 మత్తుసద్దామూ గలిసి మగ్గము సిద్దము చేసితిని.

సు : (అగ్రనిద్రలో) నల్లకీ నీవు కీచకుని యింటికి బామ్మ

న : మద్యము దెచ్చుటకా ?

సు : (అగ్రనిద్రలో) మంచి మద్యము దీసికొనిరా !

వ : తీసికొని వచ్చితిని. పుచ్చకొనుచు.

సు : నాకు గన్నులు తెరుపుమడుట లేదు. నీవునన్ను
 నెమ్మదిగా నూర్చుండఁబెట్టి యమ్ము.

వ : (అట్లు చేయును)

వ : ఎట్లున్నది ఇది మీతమ్ములు కీచకుమహారాజుగారి
 కొఱకు జేయఁబడినది.

సు : (పండుకొనును)

న : ఇంక గొంచెము తెప్పించరా ?

సు : ఊ—

వ : సైరంధ్ర వెళ్ళి తీసికొని వచ్చెద ననుచున్నది.

సు : ఊహా.

: ఆమెయే వెళ్ళెన నన్నది.

సు : ఊ

వ : సైరంధ్ర యిప్పు డేమిచేయఁగలను? నీను ముంగు
 వసారాలో నిలఁబడెదను. సైరంధ్రతో నెమ్మదిగా మాట్లాడ

నచ్చును. నేను రాకముందే యీమెకు నిద్రపట్టినది. సింహ బలునితో సైరంధ్రీని నేనడుగనిదే యడిగితిని చెప్పితిని. కాని మిక్కిలి డడ్డిగెదను నచ్చుచున్నది

సై : (ప్రేమతో) లోనికి బో(బోవును)

వ : దేవిగాని నిద్రపోవుచున్నది. ఎవరిని లోనికి రానియ నున్నది.

సై : సరే (తిరిగి పో(బోవును)

వ : మాటమ్మా! ఏమంత తొందర! ఇప్పుడెంత పొద్దుపోయినది.

సై : ఒకజాము ప్రొద్దుపోయి యుండవచ్చును.

వ : ఇప్పుడు నీవు నడచి మొంటరిగా నెక్కడికైనఁ బో(గలుగువా?

సై : ఎందుకు బోవలయును?

వ : కాదు, వెళ్ళనలసినదొచ్చినచో వెళ్ళగలవా?

సై : నీవన్నను బలు నా కర్థముగల లేదు.

వ : అది 'దమ్మా' నీకు భయము లేదా యని.

సై : నీకు భయము లేదా?

వ : నాకు భయము గనుకనే నీవు వెళ్ళగలుగుదువా యని యడిగితిని.

సై : నాకును భయమే.

వ : అవసరమైన పనియున్నచో?

సై : తప్పనిసరికి బోదుముగాని భయమెట్లును భయమే

వ : నీకు భయములేదు. నీవు రాత్రులం దెచ్చటకైనఁ బో(గలుగువు.

సై : ఈ చనుక్కాను బాగున్నది.

వ : ఎదుకమ్మా కోపము? నీవు భయములేదని నాకుఁ దెలియుచుగాన నే చెప్పితిని

సై : నీ కెట్లు తెలియును?

వ : అన్నయ్యగారే నిపు రాత్రులయందు నొంటరిగా మే మందఱము నిద్రపోగాఁ జూచి పోవుచుండువుగా !

సై : అవును. పోవుచుండును.

వ : అందుకనియే భయము లేదన్నాను.

సై : ఊ. భయము లేదు.

వ : ఇటువంటి రాత్రులయందుఁగూడ భయములేదా?

సై : ఏమో యని నీ కెందుకు?

వ : మన కేమి మాటలులేవా? విరోధమా మనకు? అట్లు మాటలాడెద వేనుమ్మా?

సై : చెప్పదలచిన దేవో చెప్పుము. అసవస్క ససంశయెందుకు?

వ : ని న్నొకమారు ముగిగెద ననుకొన్నాను. నీవు కోపపడినచో నెందుకు?

సై : అవును, ఎందుకు?

వ : నాకు నడుగవలయు ననియే యున్నది.

సై : అడిగిన నడుగుము. లేదా లేదు.

వ : నీ వట్లు పోవుచున్నది యెక్కడకు?

సై : నా భర్తలు గంధర్వులైదుగురుంటింటినే, బాహుబలత్పణికృతనిఖలశ్శాతవీరులు! వారియొద్దకు.

వ : అబద్ధము.

సై : నోరుమూయుము.

వ : ఓయబ్బ! మిగులుమాట లెందు? నీ విష్ణుడు తక్షణముః కీచకమహారాజుగారి యింటికిః బోయి సుదేష్టాదేవికి మధ్యముః దీసికొనిరావలయును. ఆమెకు మిక్కిలి దలనొప్పిగా నున్నది. తన్ను నెవరును మాట లాడించరా దన్నది. ఆయన గారెంటివద్ద మంచిమధ్యము దొరుకును. ఆయన ప్రత్యేకముగః దనయక్కగారి కని మదిర విలువఃజేసి యుంచును. అది త్రావిన గాని యామెకు శిరోభారము శమింపదు.

సై : అతని యింటికి నేను బోను.

వ : ఇది పనికత్తై యనవలసిన మాటయేనా?

సై : ఇంత చీకటిలో నెట్లు?

వ : ఏమో! ఎట్లో!

సై : నిజముగా నన్ను దేని యచ్చటకు వెళ్లుమన్న నా?

వ : వెళ్లు మనలేదు. కేనే చెప్పితిని.

సై : వెళ్లుమన్నచో వెళ్ళెదను. ఆమెను గనుగొని మఱి పోయెదను.

వ : ఆయమ నిద్దుర లేపన ద్దన్నది.

సై : నీమాట నేను నమ్మను.

వ : నమ్మక పోయినచో నిక్కడ నూరకే కూర్చుండి సుదేష్టాదేవిగారికందాలోః బడి తినుచుండుము. వారివనులకు మాత్ర మిక్కడకు రాకుము. నా సొమ్మేమి పోయినది. ఆమె నీతోః జెప్పమన్నది. నేను నీతోః జెప్పితిని. నీవు చేయుము. చేయక పొమ్ము. ఆమెచేత నీవు పనిచేయించు కొందువో

యామె కేసిపు పనులు చేసెదవో యది మీకుఁ దెలియవలెను.
నా కేమి తెలియును? (నిష్క్రమించును.)

పై : ఇది యేమో పన్నాగము పన్నినది. నే నిర్వాహి
కొచకునియింటికా? ఈయర్ధరాత్రముననా? ఏమిడుగై నఁ బడినచో
నేమియగుదును. హాయి! నా భర్తలు బ్రతికిపోదురు.
ప్రీతిచిత్తము పురుషుని భాగ్య మన్నాడు. నాభర్త లిట్టి
మహాపద లనభవించుట నామూలముననేగదా!

నేఁ డింతకథ జరిగినతరువాత : న్ను వానియింటికే
బంపునా సుదేష్ట? ఆమె యట్టిది కాదే! నల్లకియేవైన దుష్టపు
మాటలు చెప్పి దోషించెనా? నల్లకి యాకోపముఁ జూచిన
సుదేష్ట చెప్పినట్లే యున్నది.

ఎఱిగి వెఱిగి పులియున్న పొదగాని కెల్లుపోదును?
ఆహా! సేవావృత్తి యెంతచెడ్డది. నే నిస్సంపదా పోనపోతినా నా
భర్తల ధర్మమార్గసంచారిశ్యముఁకు నామూలమునఁ గళం
కము రాఁగలదు. మాటలులుకడకై సకల రాజ్యమును దృఢ
ముగాఁ బరిత్యజించిన యుధిష్ఠిరచక్రివర్తి ధర్మపక్షి నై నే
నిట్టి యధర్మ మే మని చేయను? మరణ మైనను రాసమ్మ
యజమానురాలి యాజ్ఞ చేసితీరవలయును.

ఈ యర్ధరాత్రమున నచ్చటి కెల్లుపోదును? పోదుచుబో!
దారిలో నాకేమి? నా యీ ప్రాణము పిడుగుపడినను బోదు.
ఇం కెన్నికడగండ్లు పడవలసి యున్నవో!

తీరా, యచ్చటికేబోయినతరువాతఁగీ చకుఁడుపునః యట్లే
ప్రవర్తించినఁ జేయవలసిన దేమి? నే నీయర్ధరాత్రమున నెంత

యాక్రొశించిన నెన గడ్డువడెనరు? ఎట్టులెన జే పుదయమున
నైనచోనేమో, భారమంతయు సర్వేశ్వరునిపై వైచి పోయెదను.
వల్లకి యబధము చెప్పినదేమొ. చుదేష్టనే కనుగొనెదను.

సు : వల్లకి !

సై : ఎదుకమ్మా !

సు : సైరంధ్ర కీచకుని యింటికి వెళ్ళినదా?

సై : (స్వ) ఇప్పటి కనుమాననివృత్తి యైనది.

సు : దాహము.

సై : తెల్ల వారక ముందే పోవలయునా?

సు : ఊ.

సై : ఈ గాఢాంధకారమునఁ బోవు టెట్లు ?

సు : అయ్యో ! దాహము.

సై : తెల్ల వారిన తరువాతఁ బోయెదను.

సు : ఊ

సై : తెల్ల వారునాకుఁ గీచకుని యింటివద్ద నుండవలయును. ఇప్పుడెంతప్రాద్దుపోయినది ! అదిగో హజారమున గడియలు కొట్టుచున్నారు. రెండుజాములు వాటినది. కాటు చీకట్లు గ్రమ్మినవి.

(వల్లకి ప్రవేశించును) 926254

సై : వల్లకి !

వ : నాతో నీ కేమిపని ?

సై : మాటినివేకదా నన్నుఁ గీచకునియింటికిబాహున్నది

వ : వెళ్ళెదవా ?

సై : వెళ్ళ నక్కఱలేదా ?

బ : వెళ్ళేదానా ? అని చెప్పము.

సై : ఊ

బ : సరే వెళ్ళుము.

సై : మదిరకుఁ బాత్రకానలయును. ఆయనయే
యిచ్చెదరా ?

బ : ఇక్కడనుండియే తీసికొని వెళ్ళవలయును.

సై : సీవు తెచ్చిపెట్టుము.

బ : మంజీరకుని నీవే యడుగుము. కొట్టులోనుండి
తెచ్చియిచ్చును.

సై : నే నెవ్వని కిదిసత కలెనితో మాట్లాడలేదు.

బ : ఇప్పుడు క్రొత్తగా మాట్లాడుము.

సై : పరపుటమలతో నేను మాట్లాడను.

బ : నేను?

సై : నేను వ్రతమున నుంటినిగదా !

బ : మఱి కీచకమహారాజుగారితో నెట్లు మాట్లాడెదవు?

సై : (మానము)

బ : నా కెందుకు ! ఇదిగో సువర్ణపాత్ర. ఇందాఁకనే
తెచ్చితిని.

సై : తెల్లవారనిమ్ము.

బ : దేవిగారికిఁ దలనొప్పి యప్పటి కెక్కువ కాదా !
నీ యవ్వము. (నిష్కామణ)

సై : సుదేష్ట నన్నీ పనికి నియమించినదేమి! ఏమో!
ఈమె పయోముఖవిషకుంభ మేమో! ఏమి కానున్నదో !

(తెరవడును)

చతుర్థాంకము

నిశాభాగము. ప్రకాశము. కీచకుండు

కీచకుండు : అమె కాముకియే.

అరమాఁతల కన్నులు నుం
దరప్రకాశాంగములు వృథాసంచలము
దరచేలాంచలములు నా
తీరుణి హృదయభాసములను దాచిక చెప్పున్

నాలో నుద్భవించిన యీమహాగ్ని చాలదా! ఎందులకీ
గాలి మంత నిస్సూలు చెలుగుచున్నది? ప్రియా! నీమూలమున
నాకీ నర్వాసమయశచ్యరియందు గప్పుకొనుటకు దుప్పటికూడ
నక్కఱలేక పోయినది.

ఈ మేఘము లిది గర్జిల్లు చున్నవి. ఇవి సింహములా
యేమి? శబరకన్యకలచేతి నాస్పృశి మైన వనమ్మువోలే నల్లని
యీ యాకాశ మీ జీమూతిములచేత నెంత యొప్పుచున్నది!
అదిగో మెఱయుచున్నది.

ఓ జలదకన్యకా! యంద మొలుకుచున్న
నీ జఘనభాగమున రమణీయ మైన
లలితసౌదామనీమేఖలనిబద్ధ
దృష్టి నగు నన్ను గితురించే దేల యిట్లు?
శ్యామలమనోజ్ఞ మైన నీ చక్కదనము
తలఁచుకొన్నకొలంది యీ పులక లెత్తు,
మోహనాంగి వింత రసార్థమూర్తి వచల
కఠినతాదస్యముల నేల కొలువెట్ట?

మిత్రుండు శారద్యతుండు రాలేదు. నా కీ బాధయేమో
యపసయింపరానిదిగా నున్నది. వానలోరాలేకయూరకున్నాఁ
డేమి? మామైత్రి యట్టిది కాదే. పిడుగులుపడుచున్నను

రావలసినదే. ఎవరు? శాశ్వతా! (పోయిచూచి) ఈయీగురు గారికిఁ దలుపు. ఇంకొకని నెచ్చిపని ఈయంధకారిమీ నిరర్థమును నా కెన్నివిధములుగా బాధాజనకము లగుచున్నవి! నా మిత్రు నేమో రానిచ్చుట లేదు. నాప్రియురాలిని రానిచ్చునని తోచదు. ఏమో! నాకేది తలచుకొనినను బ్రాణములు పోవుచున్నవి.

ఈమన్మథుఁ డింతగా నామీఁదఁ గారములు మిరియిములు సూరపలెనా? మే మేమి ఛూర్చుటల మటోయి, మామీఁద దూకెదవు నీవు?

ఇదివఱ కెట్టివానికెని నే శరణంచు వదింప నీకుఁ బూ

నెద శరణంబు! నవ్యవలీనీదశివ్యశరంబు నేల పూ

నెదవు? కుమారగంధవహనీతమహర్షులలోన నన్ను క్రే

ల్పెను సుకుమార! మార! దయలేక, కృపామతి నాదరింపనే.

అబ్బబ్బ! ఇంక నీవిరహ మెట్లాగుచును? నా కా జగన్నోహిని యెందుకుఁ గసంబడిననో! ఈవిరహము విరహము ప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవు నా యేమి?

శారద్యతుఁడు: (ప్రవేశించి) ఈమేఘములెంతదట్టముగా నలముకొన్నవి! మిత్రులు నాకై యెదురు చూచుచుండును! ఇదియేమి! చీకట్లంతగా క్రమ్మినవి! సుపరిచితములైన యీ మార్గములే నాకు దుర్గాహ్యములుగా నున్నవే! అదిగో మెలుపు! ఒక్కసారి తలకుకమని మాయమైనది. కాని త్రోవ మూత్రము చూపినది. ఓసాదామనీ! నీవలన నభిసారికాకాంతల కెంత యుపయోగము! ఈ నిశాభాగము రమ్యముగానే యున్నది.

నాబట్టలు తక్కిచూస్తలై నవి. మిత్రుని యిల్లు సమీపించితిని.

ఓసి ప్రోదామనీ! యింక నొక్కకొంచె

మింత మెఱయుము మెఱయు నీ యిల్లు వెండి

గాను బంగారమును గూడఁగాను ద్వార

బంధ మెట నున్నదో చూచినలయు మంత.

ఎంత మంచిగానవు! సమయమనకు మెఱసితివి. అంగు
ననియే యమృతమూర్తులగు యువతీత్నములతోఁబోలుదును
నిన్ను. సఖుఁడా! సఖుఁడ

కీచ : (లేచి) రావోయి సఖుఁడ! వచ్చితివా?

శార : వచ్చితిని.

కీచ : నీకోసము నిమగ్నములు యుగములుగా గడపు
చుంటిని.

శార : ఎవఁకోసమో! నాకోసము గాను.

కీచ : నిజముగా నీకోసము.

శార : నే నేమి ప్రేమనా?

కీచ : ఓయి స్నిగ్ధుఁడా! కాలము గడచుటలేదు. నీవు
వచ్చిన గడచుచుగదా యని

శార : నేను వచ్చిన గడచుచులే. అసలు గడవనిది
నా కోసముకాదుగద.

కీచ : మిత్రమా! కూర్చుండుము. ఇప్పుడెంత ప్రోద్దు
వోయినది.

శార : రాలిరి రెండుజాములైనది.

కీచ : ఇంత చీకటిలో నెట్లు వచ్చితివి?

శార : నే నొక్కడనే రాలేదు.

కీచ : మఱి యెవరితోఁ గలసి వచ్చితివి.

శార : బన భేచరాంగినయో.

కీచ : ఆమె యెచ్చట ? ఏదీ ?

శార : ఇంతసరిగ్గా వచ్చి వెనుకరిగి పోయినది.

కీచ : అయ్యో ! ఆమె యెట్లున్నది ? ఎవ రామె ?

శార : ఎట్లున్నది ? ఎవ రామె ? ఎంత యందకశ్చే.

ఆలలితాంగి చారుమధురాకృతి సాటి యునంగవచ్చు శం
పాలితిఁగి, యా మధురవక్రమనోహరీలకుంతలన్
క్షేలతిఁగి, బోల్చునగు లేకు తెల్లని కన్నెతమ్మ యం
దాలకుఁ బుల్క లా సతి నుభావ్యగఁజెంతవిలాసవైభవం.

కీచ : ఆమెను నాకుఁ జూపించవా ?

శార : ఎచ్చటఁ జూపింపను ?

ఆకాంతంబుల సాంధ్యకాలముల నీలాంభోదగర్భంబునం
దా ? సానందచరన్మధువ్రతకులోత్తంసావరీగాయమా
నాకాగీతములందునా ? యుదయవేళాంచత్రితాంభోద మా
కాశప్రాగ్గిఁజెంతోచులన, లేకన్ బ్రేమకున్ లోననా !

కీచ : ఓయీ ! న న్నెందుకు వేధించెను ?

శార : అబ్బో ! స్త్రీని జూడకయే నీ కెందు కెంత విర
హము ?

కీచ : మిత్రమా ! అట్లుకాదు. నే నీనాఁ డొక జగన్మో
హినిని జూచితిని. ఆమెయు భేచరాంగినయే. వచ్చినదేమో
యని యడుగుచున్నాను.

శార : ఆమె యేవరో నాకేమి తెలియును ! నా వెంట
వచ్చిన యామెను జూపెదను. ఆమె యేమో గుర్తు పట్టు
కొనుము.

కీచ : చుటి యామెను జూపింపుము.

శార : కొంచె మాగుము.

కీచ : ఆగితిని.

శార : అదిగో! కన్నులు మిటుమిట్లు గొసలేదా!

కీచ : (నవ్వి) అవును! ఆమెయు నిట్లే యుండునుగాని,
యామె మాత్ర మీమె కాదు, ఆమె భూసంచారిణి.

శార : భూసంచారిణి కోసమేనా యింతయచ్చ.

కీచ : సఖుడా! అట్లుకాదు, అట్టి లతాంగి నెవ్వరును
నెప్పుడును జూచియుండరు.

శార : ఆమె నీ కెచ్చట కనబడినది.

కీచ : రాజాంశుపురములో!

శార : ఆమె యెవరు?

కీచ : ఎవరో గంధర్వుల భార్య యట.

శార : మిత్రుడా! అట్లైన నా యోజన మానుము.

కీచ : ఎందుచేత.

శార : నీవు భూసంచారివి. వారు భేదరులు.

కీచ : ఓయి పీచ్చివాడా!

శార : నీవు మహానుభావుడవు. అందుకుఁ గాదు.
కొంచె మాలోచించితివా యని.

కీచ : ఆలోచనలై నవి. అన్నియునై నవి. నాప్రాణములు
మాత్రము నిలుచునట్లు లేదు.

శార : అందుకు నే నేమి చేయుదును?

కీచ : తమ్ముడా! పరిహాసములు మాని యేదైన కథ
యైనను జెప్పుము!

శార : ఏమి చెప్పు మందువు?

శీచ : నీ యిష్టము,

శార : నాకోక్కటే కథ నచ్చును.

శీచ : అదియే చెప్పము.

శార : అనఁగా అనఁగా ఒకరాజు.

శీచ : ఆరాజున కేడుగురు కొడుకులా ?

శార : కాదు. నలుగురు.

శీచ : తరువారే చెప్పము.

శార : ఇప్పుడు మరకథ యొక్క వితోనే.

శీచ : ఊ.

శార : ఆయొక్కఁడు భార్యతో నడవికి వెళ్ళవలసి నచ్చి నది. అచ్చట నొకరాక్షసుఁ డాయనభార్య నవహరించినాఁడు.

శీచ : ఇది నాకును తెలియును.

శార : తెలియిడు.

శీచ : తెలియునయ్యా !

శార : తెలిసినఁ జెప్పము !

శీచ : ఇది రాముని కథ.

శార : చివట కేమైనది చెప్పము.

శీచ : ఇది కాదోయి! ఇంకొకటి చెప్పము.

శార : అదిగో కోడి కూయుచున్నది. నేను వెళ్ళవలయును. పర్వము వెలిసినది.

శీచ : ఏమంత తొందర ?

శార : పనియున్నది.

శీచ : నీ యిష్టము. (శారద్వేషమున విప్రహరించును)

శీచ : ఓప్రియురాలా! నా ప్రాణములమీఁద నీ కెందు

కింత వైరము? ఈ నిశాభాగ మెంతటివమైనది? ఇదివఱకు గడచినది యొక యెత్తు. ఇకముందు గడుపవలసినది యొక యెత్తు.

వల్లకి! నీమాటమీఁదనే నాప్రాణము లింతదనుక నిలచి యున్నవి. సజముగాఁ గోడ్డికూసినదా! వర్షము వెలసినది. కోడ్డి కూసినట్లు లేదు. కాదు, అదిగో! అవును కోడ్డి కూసినది. ఈ కుక్కటా రావములు నా చెవుల కెంత మనోహరములుగా నున్నవి.

అవి యానందమనట్టి జలజాల్మని మంగిట ప్రాము దుందుభుల్
నవనుకుమారమూర్తి అగు నాకుల మేల్మనానాగ్నిగోళి
ప్రవిమలరాగ మేచెడు ప్రభాతసతీప్రుదునూపురధ్వనుల్
కువకువలాడు జక్కవలకూతలకుక సయిదోడు పోడుముల్

మిత్రుఁడు వెళ్ళినాఁడు. వర్షము వెలసినదివలె నున్నది. అయినను మేఘములు దట్టపుష్పాగలవలె నాకాశమునందు సంచరించుచునే యున్నవి.

ఓసీ! జగన్మోహిణీ! నాప్రాణము లెంత యాహరించు కొన్నావు! ఇంకను దెల్ల వారదే? సీవెప్పుడు వచ్చెదవు?

నీ విమలనాగవల్లికానిభవికాస
బాహువల్లిక పెనుకువవలని నుఖము
వనిత! నా మోమునక వ్రాణుబడని దయ్య
నా మహాసౌఖ్యమునకే న న్నానగొలుపు.

వల్లకి యేమి చెప్పినది? తెల్ల వారకముందే పంపించెద నని చెప్పినదే! ఇంతవఱకును రాలేదా లతాంగి. ఇంక నే నేమి చేయుదును? నామన స్సంత యలజడి పొందుచున్న దేల? నా హృదయ మింత కొట్టుకొనుచున్న దెందులకు? నాకుఁగాళ్ళు చేతు లాడుట లేదు. (కూర్చుండి)

ఓయి నూర్వొండ ! యుదయించె వోయి ! యకట !
 ప్రాణములు పోవునట యుదయాస్తమము
 లందు నీ యొక్కయను నెల్ల చందమామ
 యొక్కయను, బ్రాణులకు నెల్ల మర్వయను.

(మోహము)

(ద్రౌపది సవేశము)

ఇదియుఁ దగినకామ్యమె ననుర్గించుచుంటి
 సకలభూపాలకుటరాజచ్చరణుండ
 ఆ యుధిష్ఠిరృపతి కిఠాంగి నగుదు
 నల్లకూయపుష్పకూడఁ చెల్లవోవు.

ఇదియె కీచకుచి యిల్లు. సర్వధా యిదియేకావలయును.
 ఆస్త్రీ చెప్పిన గుర్తు లన్నియు నిండే కనంబున మున్నవి. పులి
 దాగియున్న గుహలో మూలిన కైపోవు బై రాగివలె నున్నాను.
 ఏవిధమైన యాలస్యము కూడదు. అదిగో ! ఆ కూర్చున్న
 యాతఁడే. ఇతనితో నేమని మాటలాడుదును ?

కీచ : (చూచి) ఓహో! శ్రృంగారరసపట్టభద్ర! సచ్చిత్రివాళి

రాగదవ బాల! నా యూరుభాగముందు
 నీకు పూర్వమై స్థిరపడెనే పదమ్ము
 ఇదివఱకు నిన్ను వెదకని యీ కుటిలుని
 జన్మ నిష్ఠుల మగుటె శిక్షాపథంబు.

నీ యీ యభిసారికావేషమున నా హృదయఫలకము
 చిత్రకారుని పటమువలె నయినది. నీ యీ మనోహరమూర్తి
 నేమని నర్జింతును ?

మోహినీ! నానలోఁ దడిమద్ద నయితి
 నీ కిరిమ్మున మునుఁగైన నీలవసన
 మతివ ! సోదామిసీవల్లి నావరించు
 చిలుమొగిలుకీతి నందమ్ము చిందుచుండె.

అకసమిగా నా సౌందర్యము, ధారుణీతలమున నీ సౌందర్యము.

మితా! దంపతు కెల్ల నీ గతకాభాగము గాటంబు ప్రేమను బంధించు పాతకభృంశమునకు నా కను లీత్రోపన జూచిచూచి ఫలమల్ గానన్ ఒకవ్యంగసంజనితానందంబై మిగులని నొప్పుకొ జూడవే యిప్పుడేక

ద్రా : అయ్యా! మీయిక్క సుదేష్టాదేవి శిరోభారమున నందుకుచున్నది. మియ్యెద్ద వివ్యమైన ముదిరి దొరకునట. నన్ను దీసికొనిరమ్మని పంపినది. దయచేసి యిప్పించుడు. ఆమె నాకొక కెనుగుచూచుచుండును.

కీచ : మదిర నీవు తీసికొని పోవలయు నా? ఏవరిచారిక చేతనై బంపించెదను మియ్యెద్ద కములకు బట్టపురాణివి కాదగిన నీనట్టి పనులేల జేయుకావు?

ఆశాబంధ మొకటి నన్ను నెనుకకు లాగుచున్నది. లేకున్న నే నీచాటి కెక్కడ నుండవలసివదో! పియా! దయ జూడుము. నే నేమి యపరాధము చేసితిని. నిన్ను వీడి యింక తావుపాటుకాలమైన నిలువజాలరు. నన్నింటి వేదపఱచిన నీ సౌందర్యము భూతధాత్రి కెల్ల సలంకార మగుచున్నది. నీ విచ్చటకు వచ్చినదే నాపై గల మచ్చికకు దారాణ.

ద్రా : అయ్యా! నిజముగా నేను మదిరకై వచ్చితిని. సుదేష్టాదేవి శిరోవేదసవలన మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. మదిర దీసికొని పోయి యామె కీయవలయును. శీఘ్రముగ నన్ను బంపుడు.

కీచ : ఎవరక్కడ.

నేవకుడు : (ప్రవేశించి) చిత్రము.

కీచ : మేలికపు మన్యముఁ దీయించి సుదేస్టాదేవిగారికిఁ బ్రపవలయును. ఇట్లని శాశికంఠునితోఁ జెప్పఁచుఁ దక్షణము పంపించవలయును.

సేవ : చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

కీచ : చెలియా! ఇప్పటికి నీవని యెనదా? ఇంకఁగటా ట్టింపుము. (వట్టుకొనఁబోవును)

ద్రా : అయ్యో!

కీచ : మనోహరిణీ! ఏల నన్ను బేలుపెట్టెదవు! నీవేమొ యరుదెంతు నని, నా భుజపంజరమునఁ జొత్తు వని చొచ్చి నాలో నైక్యమైపోదు నని యనుకొంటిని. వచ్చినది మొదలు భూభంగములతోడనే సరిపెట్టెదవు. ఏదీ! ఒక్కసారి నిన్నుఁ గాఁగిలించుకొననిమ్ము. (కాఁగిలించుకొనఁబోవును.)

ద్రా : (పరుగెత్తుచు నిష్క్రమించును.)

కీచ : (తఱుముచు నిష్క్రమించును.)

(తొరపడును)

పంచమాంకము

(ప్రవేశము - ఉత్తర)

ఉత్తర : తెల్లవారినది కాని నామనస్సు నేఁ జేమో సరిగా లేదు. స్నానము చేసిననుగూడఁ జేపిఁజులు లేదు. దిక్కులు శుభ్రముగా లేవు. తెల్లవారలు ఎద్దము గురిసినవి. ఆకాశమున మేఘములు లేవు. అదేమో ధ్వని.

(దౌ : (ప్రవేశించి) ఆహా! ఈ దురాత్ముఁడు నన్ను వెన్నాడుచున్నాఁడు. అయ్యో! నన్ను రక్షించువా రెవ్వరును లేరా! జనములెల్ల యాక భయభాంతులై యాశ్చర్య నిమగ్నులై చూచెదరేకాని నన్నొక్కరైన యాదరించరా? ఇదిసకి జడిసి యొకగును నన్ను రక్షింపవచ్చుటలేదు. ఏమిచేయుదును. దేవి సుదేష్టా! న న్నొంటిటి యాపదలో ముంచితివి?

(నిద్రా)

ఉ : ఈమె కీ మహాపన యేల వచ్చినది. తొందరగా వచ్చి తొందరగా వెళ్ళిపోయినది. పలకరించుటకుఁగూడ నిల్వ లేదు. ఈమెను తఱముచున్న దెవరు? ఈ యవస్థ యేమి?

కీచ : (ప్రవేశించి) ఓహో! మాలిని! ఏల పరుగెత్తెదవు? పిచ్చిదానా! నీ నేమి బలాత్కరింపవచ్చితివా! పరుగెత్తుకుము. నిలుచుండి మాటలాడుము. పరుగెత్తుటయీ యది. తొందరగా నడచు చున్నావు.

నీ జఘనభారమున న మణియమూర్తి!

కదలజాలవు పరుగెత్తఁగలవె నీవు?

అయిన నిదిగూడ నొకటి నడచుమె

కాంత! సర్వాంగమందరాకారి పగుట.

ఆహా! ఈసతి నడక యెంత యందము!

రమణి వీణునులు గుడిసక్రమలవోలె
గిరుగు మన్నవి కామిని పరుగునవును
ఆ నుదతి దేహవల్లకా చూహాపస చ
మందు పెణువుః ధాన మ్యుతః దహన్

ఈమె మున్నగు తుపానుగాలులకుఁ గడలిపోవుచున్న
యోడనలె నెంతసాగనుగా నున్నది!

చాలతొంగరలో పెట జాబిగోము
కడఁగి దింపిన తెంచాప కరణి నుండె
శిశిఁగను ప్రయాణీకుల కీతఁ దల్ల
డిల్లి పోయెను కుదములు పెల్లు కలఁగి

నుదతి! భయము లేదు. నిలుచుండుము. ఒక్కసారి
మాటలాడి పొమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

ఉ : ఆహా! ఈదురాగత మేమి యాయనకు? పైరిగ్గి
మహాపతివ్రత యట. ఆమె భర్తలు మహాబలవంతులట. సగ
బట్టిన కోడెత్రాచులవలెఁ బ్రాణములఁ దీయుదు రట.

దా : (ప్రవేశించి) ఇంక నెవ్వరు నాకు సాయపడ
వాను లేరా? నాభర్తలే నా కీ వేళ సాయపడవలయును.

సకలరాజ్యశక్తికలట నేవితపాదద్వయా! జను! పలుక వేమి?
నిఖలరాక్షసగర్భనిర్భేదచణమహాద్భుతవిక్రమ! జయంత! శ్రుతమ కాదో
సత్యదోర్దండప్రచండకోదండ! యో విజయాభిధాన! యీవేర మేల
దివిజాశ్వగమనన్త తపరాక్రమశీల! యో జయశ్రేస! రా వోయి నీవు?

పశుసమూహంబుగూడ నీ పశుకరుణఁ
దేర్చెదవు జయద్భుల! నన్నుఁ దేల్పు వేమి!
ఘను లధఃకృత్రికులు గారె మీర
లూరకుండెద రేల? వే రారె! రారె!

(నిష్క్రమించును)

ఉ : ఓహో! భయంకరముగా నున్నది. ఈ శోక భయంకరమూర్తి నే నెట్లు త్రిప్తుదును? ఆ గంధర్వులు వచ్చి మా సగరముపైఁ బడరుగద!

కీచ : (ప్రవేశించి) బేలా! ఏల యారక సఱచెదవు? ఊఠోభారమున నడువలేని యావువోలె నేల బరువెత్తెదవు? నిన్నొక్కమాట గట్టిగా నడిగిపోయెదను! అంతమాత్రమున కాఁగరాదా!

ఆ గమనశేఖ న స్నైత యాహరించు!
దూరమున కెంత సౌందర్యవారిరాశి
ఆ యెగురుచున్న నీడు చేలాంచలముగ
వెలది నా ప్రాణములు ముడివేసికొందు.

ఒక్కమాట.

ఉ : నే నిచ్చటనుండి పిలచిన వారికి నా పిలు పండు నటుల లేదు. సమీపించెద.

ద్రౌ : (ప్రవేశించి)

నా నాథుల్ జగదేకవృక్షములు గంధవ్యాళముల్ నా, రివు
ప్రాణమ్ముల్ హరియింతు రెంచు దెసలక వ్యాపించె మీ కీడు లే
ల. న న్నీ గతిఁ జూచిచుండియును బేలల్ వోలె రాకుండి రా
హ! నా కీదృశకష్టముల్ బలిబలీ యాజన్మ సిద్ధంబుకే?

ఉ : (సమీపించి) అమ్మా! పైరంధ్ర!

ద్రౌ : తల్లీ! నన్నుఁ బలకరించకుము.

ఏ నొకమహాపదంభోధి నీదులాడు
చుంటి నాప్రాణములును నాయొద్ద లేవు
హ! మనోహరులార! నే నఱచి యఱచి
చాపవలసినదేన! యీ జనునివలన?

(సప్రహరమించును)

ఉ : నా పాణములు పోవుచున్నవి. ఇంక నాశంక్రి
యారాజ్య మెందులకు ?

కీచ : (ప్రవేశించి) ఎవరచ్చట ?

ఉ : నేను మత్స్యదేశాధీశ్వరుని కూతురను.

కీచ : (నివ్వెఱపోయి) తల్లీ! ఊమింపుము. వెనుబరిగి
పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును)

ఉ : నే నిప్పు డేమి చేయవలె. ఇది రాజాస్థానమునఁ
జెప్పెదను. రాజ్య మింత యరక్షితముగా నుండరాదు. దూర
మున నా వచ్చుచున్నది యెవరు ? ధారుణీశ్వరుని ప్రధానా
మాత్యుఁడు ప్రాతఃకాలవాహ్యాళికొఱకువచ్చుచున్నాఁడని కంఠంప
భట్టుగారు.

(ప్రవేశము కంఠభట్టు)

కంఠ : తల్లీ! ఇది యేమి నీ విచ్చట నుంటివి ?

ఉ : నే నిప్పు డొక యభ్యర్థిని.

కంఠ : ఏమది ?

ఉ : నా కొకయన్మాయము జరిగినది. అది రాజగారికిఁ
జెప్పుకొనుటకు వచ్చితిని.

కంఠ : తల్లీ! చెప్పవచ్చును.

ఉ : ఒక రాజపురుషుఁ డొక పతిప్రతాలికమును బట్ట
పగ లింతకు ముందే రాజవీధులవెంటఁ దఱుముకొని వచ్చి
యాయమకు మానభంగము చేయఁ బూనినాడు. అతనిని
శిక్షింపవలె నని నా కోరిక.

కంఠ : ఆ పతివ్రతి యెవరు ?

ఉ : రాజసభలో నామివేరు చెప్పరాదు.

కం : మన మిర్వురమేకదా యింకున్నది ?

ఉ : ధర్మమూర్తులగు తమకు నిల్పినచోటే సభ యని నా యుద్దేశ్యము.

కం : ఈశిష్ట యెంత ముద్దుగా మాటాడుచున్నది? (ప్రకాశముగ) అమ్మా! న్యాయము చెప్పుచున్నాను. నీవు సాక్షిక్రింద నుపయోగించెదవు. అట్లు పరాభవింపబడిన సతియే వచ్చి రాజ సమ్ముఖమున నివేదించుకొనవలయును.

ద్రా : (పరుగెత్తుకొనుచు వచ్చి) నా భర్త లెందున్నారని పిలుతును? ఓజయ! జయంత! విజయ! జయత్సేన! జయద్భల!

రాజసభియందు నాకుఁ బరాభవంబు
ఇది మొదటిసారి కాదు మీ సేతు
రీ పరమనీచయువతి కింతే తుదివల
కంతటి మహానుభావు లీరమ్యుఁ బతులు.

ఇప్పు డెచ్చటికిఁ బోయెదను ?

ఉ : అదిగో, ఆ మహాసాధ్వీ !

కం : ఆమె పేరు ?

ఉ : సైర్యుధి యని పిలచెద రామెను.

కం : ఓహో! యువతి! ఏల నట్లటచెదవు ?

ద్రా : నే నొకమహాపదలోనున్నాను. నాపతులున్నారైదుగురు. వారు గంధర్వులు. వారితో మొఱవెట్టుకొనుచున్నాను.

కం : బాగుగనున్నది. ఊరివెంట నటచుచుఁ బోయెద నేల? ఇది నీకుఁ దగదు. జనమెల్ల రొకవిచిత్రమృగమును జూచుటకు వచ్చినట్లు, చూడుము, నీవెంట నెట్లు పడివచ్చుచున్నారో!

ద్రా : అయ్యా! చూచెడివారి కేమి తెలియను, అనుభవించెడివారికిఁ దెలియను.

కం : ఎంత యనుభవించినను నలుగురిలోనికి రాఁజెల్లదు. అందులో స్త్రీలునత్తురా? మహాపదలో నుంటినంటివి. మఱి నీకు శత్రువులు లేరా!

ద్రా : తలవెందుకల యంతమంది.

కం : మఱి వారు నిన్ను గుర్తుపట్టదుడు కాదా ఇట్లు వచ్చుట తగదు. చూచినవా రే మనుకొందురు? ఇంత లజ్జావిహీన యేమనుకొందురు. పైన నెనురుపడి పురుషులతో మాట్లాడెదవు.

ద్రా : స్వామీ! నేనుపురుషుల కెదురుపడియేమాట్లాడుచుంటిని.

కం : నీకుఁ బురుషులన్న లెక్కలేదు.

ద్రా : లేదు. నాభర్త (స్త్రీ). జూదరి. వంటవాడు. పశువుల కాపరి.

కం : అంత యావేశము పొందెద వేటికి! నాట్యకత్తైవలె ద్రోకులాడెదవు. చాచి! ఇకబామ్ము, నీభర్తలు గంధర్వులో! స్త్రీలో! పురుషులో! వారికిమాత్రము తెలియదా నీస్థితి! ఇంక రాజవీధులయందు నిలువక సొమ్ము.

ద్రా : నేను నాట్యకత్తేనే! నాభర్త నటుడు. ఎట్టి వాడు గాకపోయిన నాకిట్టి మహాపరాభవములు జరుగుచుండఁ జూచుచు నూరకుండి తరువాత మాటలతో నూరడించును. అవును! నాకేమి పనువు? పరువేమిటి? జూదరుల భార్యలకు! కితవుల యాలులకు (నిష్క్రమించును)

కం : అమ్మా! నీ వెచ్చటికి బోవుచుంటివి?

ఉ : సర్వనశాలకు, మఱి యామెగతి యేమి?

కం : ఆమె భర్తలులేరా గంధర్వులు? వారు వారి విధ్యుక్తములను వారే నిర్వహించుకొందురు. లేదా యూరకుందురు. ఇంతకు నామెను నెన్నాడిన పురుషుఁ డెవ్వడు?

ఉ : సింహబలుఁడు.

కం : అట్టివాఁతో వైరము రాజ్యమున కెందులకు ? ప్రొద్దుగుంకువఱ కెల్ల గంధర్వులు వచ్చి యామెను రక్షించుకొందు రనుకొందును. నీవు పొమ్ము! మేము పోయెదము.

(నిష్క్రమించును)

ఉ : వీరిరువురి సంభాషణ చాలచిత్రముగా నున్నది. ఇతఁ డేమి పుంజభూతరాజనీలియా యేమి? ఈయనగూడ మునుపు యుద్ధిష్ఠిరునియొద్ద నుండెడివాఁడట. మాయాచార్యులీయనను నెఱుంగు నట. ఆయన సైరంధి నెఱిగియున్నప్పుడీయన మాత్ర మేల యెఱుంగడు! సైరంధిని గంకభట్టు సింఁదించినాఁ డని చెప్పవచ్చును. ఆమెయొఁ బ్రత్యుత్తరములు చాల కోపముగానే చెప్పినది. సైరంధిప్రతులసంగతి యాయనకుగూడఁ దెలియునువలె నున్నది.

గంధర్వు లీరాత్రికే వత్తురా? సృత్యశాల కరిగెదను. అందు బృహన్నలాచార్యులు చక్కని కథలు చెప్పి నామన శౌంచల్యము నడంపఁగలరు. మానగర మీరాత్రికే గంధర్వులకోపాగ్ని కెఱి యగునా! నామనస్సుమిక్కిలి యారాట నడుచున్నది.

మామాను యోతలజ్జ పడినాడు. ఆయనతో నేనెంత నిఘరముగ మాట్లాడితిని. సైరంధ్రమీద నాకింత ప్రేమ యెందులకు? నామనస్సు నన్ను సైరంధ్రయెడకు లాగుచున్నది. నాకును సైరంధ్రకి నేమి శంభంధమున్నది? ఆమెను జూచిన నాకు మాయచ్ఛుచు జూచిన ట్లుండును. మా గురువుగారు చెప్పిన మాటలవలన నిది నా కామెమీద నేర్పడిన గౌరవము గానలయును. సైరంధ్రమాత్ర) ముత్తమకులసంజాత కాని యామె కనంబడునటుల గాదు. అప్పుడప్పు డామె మిక్కిలి దయగా జూచుచుండును. ఆచూపు తల్లి తనబిడ్డమీదఁ బ్రసరింపవచ్చును. ఒకమహారాజు తన సరజనముమీదఁ బ్రేమ గలిగి నప్పు డట్లు చూడవచ్చును.

నే నవివాహితను. సైరంధ్ర యే రాజునకైన భార్య యేమో! ఆమెయిప్పటి యీస్థితి కారణాంతరములచేతఁగల్గినను మఱిల తన యెప్పటిస్థితిని బొందునేమో! ఆమెకు నాయీడు కొడుకున్నాడేమో!

ఏమిటి నాకీ పిచ్చియూహలు త్వరలో నర్తనశాలకు బోయెదను. నర్తనశాల యన్న నాకు భయ మగుచున్నదేమి? దినదినము నేను బోవునదియేగదా! ఏమిది! నా కీ యుద్దేశ్య మెందుకుఁ దోచవలె. అచ్చట సైరంధ్రభర్తగంధర్వుఁడువచ్చి దాగి యున్నాఁడా! నే నొక నక్కడకుఁబోను. నేను మాత్రమి యంతఃపురమునకుఁబోయెదను. (సరికమించి) ఇదిగో మాత్రమి యంతఃపురము. వల్లకీ! నేను వచ్చితి నని మా యమ్మతోఁ జెప్పుము.

సు : (ప్రవేశించి) అమ్మా! నర్తనశాలకుఁబోలే దేమి?

ఉ : నాకు సర్వనశాలకుఁ బోవుట యన్న భయము వేయుచున్నది.

సు : ఎందుచేత?

ఉ : అక్కడ నెవరోయిండ్లి నన్ను బెదరించుచున్నట్లున్నది.

సు : శల్లీ! నీ కీ భయ మేమిటికి. పరుసేనేడులు వచ్చిన దానవు. ఎందులకు నీ కా భయము. అక్కడ నెవ రున్నా రని.

ఉ : సైరంధ్రభర్త లగు గంధర్వులు.

సు : (బెదిరి) వా రెప్పుడు వచ్చిరి?

ఉ : ఏమో!

సు : నేను దెల్ల వారలు నిద్రించుచుంటిని. నా కెందు చేతనో నేటిరాత్రి యొడలు తెలియని సిద్ధుర పట్టినది. నేను రాత్రి మద్యము ద్రావితిని. సైరంధ్ర నన్ను సింహాబలుని యింటికి మదింకోసమిహింసనాయని యడిగినట్లున్నది. సైరంధ్ర వెళ్ళినదా? వల్లకీ! సైరంధ్ర యెక్కడ?

వ : (ప్రవేశించి) తను తమ్ముఁబగారి యింటికి వెళ్ళినది.

సు : ఎందుకు?

వ : మీరు మదిరి వెళ్ళున్నారట కదా!

సు : నేను వెళ్ళు మన్నానా? ఆమెయే వెల్లెడ నన్న దని చెప్పినట్లున్నదే నీవు!

వ : ఆమె వెల్లెడ నన్నది.

సు : నిజముగా!

వ : నిజముగానే.

సు : ఎందులకు?

స : తమతమ్మునియందలి మోహము చేత.

ఉ : నల్లకీ! చచ్చిపోయితివి. గంధర్వులు నీగొంతుక
పిసుకుదురు.

సు : అయ్యో! నశించిపోయితిని.

వ : నాకేమియుఁ దెలియదు.

ద్రా : (ప్రవేశించి నెమ్మదిగా)

ఓయి జయశ్రేణ! ఓయి జయద్భల!

ఓయి జయంత! రావోయి విజయ!

మీయన్న జయఁ దేమి మీకోడఁ జెప్పనో?

రండయ్య కిలసి విరాటపురికి

వ : అదిగో సైరంధ్రుని.

సు : ఆమె యోమో గొణగుకొనుచున్నది.

ఉ : పతులైన గంధర్వులను బిలుచుచున్నది.

ద్రా :

ఈ యపకృతికి నీ వేమి ప్రతిక్రియ

చెయఁజూతొ జయంత ! చేయఁ జూడు

అనాడు సభలోన సరులు చేసినదావి

కన్న నియ్యది నన్నుఁ గాల్చివైచు.

సు : ఏ మనుచున్నది.

ఉ : ఏమో మంత్రములు చదువుచున్నది.

ద్రా :

ఓజయ! గ్రహింపు నీ పదాంభోజమలకు

నా సమస్కృతు లివిగో! కాంతత్వ మెల్ల

కరెడు గట్టి యయ్యె భవదాకార మట్లు

ఇంద్రియజఘంబు లేని మే మిట్లు లుండ.

ఉ : అమ్మా! సైరంధ్రుని! ఏమనుకొనుచుంటివి .

ద్రా : ఏ మనుకొనుచుంటివి ! రానున్న యాపదలు
రత్నపంజరములో నున్నను వచ్చునగదా యని.

ఉ : ఇంతనఱ కేమి చేయుచుంటివి ?

ద్రా : నెక్కుదిగా నచ్చుచుంటివి.

ఉ : ఏ తోవమీఁదుగా వచ్చుచుంటివి ?

ద్రా : సర్వనశాలమీఁదుగా !

ఉ : అమ్మా ! నన్ను బట్టుకొనుము.

(వల్లకి ఉత్తరను బట్టుకొనును)

ద్రా : దేవీ ! ఏమి బిడ్డ యిట్లునది.

సు : అది సర్వనశాలనద్ద నెనరినో చూచినదట.

ద్రా : ఎవరిని ?

సు : నీకు దారిలో నెవరును గనంబడలేదా ?

ద్రా : నాభర్తలగు గంధర్వులలో నొకరు కనంబడి
నారు. బిడ్డ కంతభయ మెంచుకు?

సు : నాకే భయమగుచున్నది. బిడ్డ కింకెంతభయ
మగుచున్నదో!

ద్రా : వారి వలన మీకేమి భయము? వారు మిగుల
శాంతస్వభావులు. ఎంతభయంకరులో యంత శాంతమూర్తులు.

సు : నీవు సింహబలుని యింటికి వెళ్ళిన దెందులకు?

ద్రా : తమరు వెళ్ళి మని యాజ్ఞ యిచ్చి రని వల్లకి
చెప్పినది.

సు : నే నట్లనలేదు తల్లీ!

ద్రా : నేను వచ్చి మిమ్మడిగినప్పుడు మీరు 'ఊ'
అన్నారు.

సు : నే నప్పుడు మధ్యమువలన స్పృహలో లేను.

ఉ : ఇది వల్లకి పంచన.

సు : మధ్యము త్రాగుటవలనఁ గలిగిన మహాపద.

దొ : (స్వ) విజముగా నీపన్నుగడ వల్లకిదే. మొదటఁ గొంచె మీమె ననుమానించితిని. సత్కులప్రసూత యీమె యల్లలఁ జేయును.

సు : కీచకుని యింటికి వెళ్ళిన తరువాత నే మైనది?

దొ : అమ్మా! ఏమని చెప్పుదును? ఆదుర్మార్గుడు నిన్న వోలె నన్ననరాని మాటలతో సంబోధించి నన్ను నీచముగాఁ బలుకరించినాడు. నేను నచ్చట నున్న నాకేమి యగునో యని బంగరుగిన్నె తొందరలో నక్కడనే విడిచిపెట్టి వీధివెంబడిఁ బరుగెత్తితిని. అతఁడు నావెంటబడి తఱుముకొని వచ్చినాఁడు. కొంతదూరము వచ్చి వెనుదిరిగిపోయానాఁడు.

సు : అయ్యో! ఎంతపని జరిగినది. తల్లీ! ఇది నా పొర పాటు. నన్ను తమింపుము.

దొ : అమ్మా! ఎంతమాట యంటివి.

సు : వల్లకి! నీకీ యంతఃపురమునఁ దావులేదు, పొమ్ము.
(వల్లకి నిష్క్రమించును)

సు : సైరంద్రీ! దారిలో నీభర్త కనంబడె నంటివిగా

దొ : అవును.

సు : ఇది యాయనతోఁ జెప్పితివా?

దొ : ఆయనయే చూచినారు.

సు : ఏమిన్నారు?

దా : ఇంక నెప్పుడు దాను నన్ను వెన్నంటి యుండెద
సన్నాదు. నే వింకఁ బనిమీద వెళ్ళెదను. సెలవు. (నిష్క్రమ)

సు : అమ్మా! ఉత్తర! నీ వింక సర్వనశాలకుఁ బొమ్ము

ఉ : తల్లీ ! నా కా పేరు విన్న భయముగాఁ నున్నది.
నేను నేటి కిక్కడ నే యుండెదను.

సు : ఏమి వింతలు రానున్నవో! మఱల మేఘములు
మూసికొని వచ్చుచున్నవి.

(తెరలో)

దేవీ ! సర్వనశాలవద్ద నేదో గృహము తగులఁబడి పోవు
చున్నది.

ఉ : అమ్మా! గంభీరము !

(తెరపడును)

షష్ఠాంకము

ప్రహేళిక - కీచకుడు

కామ మొంత గర్హిమైనది. పసిపిల్ల. ముక్కుపచ్చలూరి
నిది. నేనెంత నీచుడ నైపోతివామి ముందు. నే నెందుల నెంత
బేలావోయితిని? నేను రాజకూతుర నన్నది. రాజశబ్దము
నన్నంత భయపెట్టవలయునేమి? ఆ మాట యెవ్వరన్నను నే
నెంతియేనా? అపసిపిల్లలో నెంత న్నాయ మున్నదా? ప్రపంచ
కములోనిదౌష్ట్య మేమియు నెఱుంగని యాపసికూని యే తగును
ధర్మాధికారమునకు. ఆ మిగతవారి కెవరైన న్నడటన్నను నాకు
భయ మయ్యెడిదికాదు. అస్పృష్టాఘయైన యామెయే యట్లును
టకుఁ దగును.

నిజముగా నే నెంత నీచుడ నైపోతిని. నానంటివాఁ
డూరివెంట నొక కామినిని దిండుముకొని పోయిన ప్రతిష్ఠయేమి?
ఇదివఱకే నా ప్రవర్తనవలన నూరంతయు నాయెడ ద్వేష
భావము గలదిగా నున్నది. అందఱు నాచేసిన పుణ్యకార్య
ములును నీ మహాపాపరాశీలో మునిగిపోయినవి.

నేను సుక్షత్రియుడను కాను గనుకనే నా కీ నీచపుబుద్ధు
లనికూడ విరోధులు గుఱగునలాచుచున్నారు. ఒక్క- బాహు
బలముచేత వీని నన్నిటిని జయించు తెలు?

ఇంతలోనీ ప్రవర్తన మానివేయుచునా? ఊరెల్ల గంధర్వు
లతో నిండినదని పదంతులు ప్రబలినవి. ఇంద్రాక్ష కామపాలుడు
నాతో ననలేక గంధర్వులు వర్తనశాలయొద్దఁ గొన్ని యిండ్లు
కాల్చిరని చెప్పినాడు. మే మయిదుగురము సమానబలవంతు
లము. నేను, భీముడు, దుర్యోధనుడు, బకుడు, హిడింబుడు
మూలో మొదట నెవరిచేత నెవ రోడిపోదురో, తక్కినవారుగూడ

వానిచేతనే యోగిసోదరులు. శ్రీమూర్తి బకహిండింబులను జంపివాడు. దుర్యోధనుఁ దశనిచేతఁ జచ్చువాఁడుకాఁడు. నన్ను శ్రీమూర్తి కలుననేలేడు. అయిన నతఁ డెక్కడనుండి వచ్చును? తక్కినవారి నలఁగ నానుమతముమేలేదు మఱి నన్నియరుమాన మేల బాధించుచున్నది? ఇది యెంతవఱకు నిజము! ఈయను మాగము కొద్దిలోననే తేల్చినతెను.

అలోచించిన నిది యరుమానమే. గంధర్వులకు వారికి నేమి సంబంధము? అయినచు నిగరరాజ్యవ్యవహారములు చెలిసికొనవలసిన యమాత్యునితో ని పషయమున మాట్లాడెదను. ఎక్కడ ?

సేన : (ప్రవేశించి) చిత్తము.

కీచ : అశ్వపాలుని బిలుపుము.

సేన : అశ్వములు సాలలోనుండి తెంచుకొనియడవుల వెంటఁ బడినవట. వానిని వెదకికొని వచ్చుటకు వెళ్ళినాఁడు.

కీచ : ఒక్కగుఱ్ఱము లేదా?

సేన : అన్నియుఁ బాటిపోయినవి.

కీచ : ఏమి టీ వింత?

సేన : స్వామీ! గంధర్వులు పురమునఁ బ్రవేశించి యట్టి దుష్కార్యములను జేయుచున్నారు.

కీచ : ఎవరోయీ యీ గంధర్వులు. ఎవరికైనఁ గనబడిగా?

సేన : వాడు చూచె నని వీఁడును, వీఁడు చూచె నని వాడును దెప్పుటయే కాని యంతవఱకును నేను జూచితి నని చెప్పువా రెవ్వరును లేరు.

(చెరలో)

మహారాజుగా రేమి చేయుచున్నారు?

జీచ : ఎవరు వారు?

సేవ : శారద్యతుడుగారు.

జీచ : సేవు పొమ్ము.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. శారద్యతుడు పరివేశించును.)

జీచ : మిత్రమా! రమ్ము.

శార : దీర్ఘాయురస్తు

జీచ : కుష్టవాడవు, నాకు దీనన యెందులకు?

శార : నేను బ్రాహ్మణుడగుదా!

జీచ : ఇది యేమిదీనన!

శార : మఱి యే మనవలె!

జీచ : కామినిపరిష్వంగప్రీతిరస్తు అనవలె.

శార : అన్నింటికిని బ్రాహ్మణ మైనది యాయుర్దాయము

జీచ : ఏమి యాయువులేకపోయిన? బ్రతికియున్న నాలుగుదినములును సుఖముగా నుండవలె.

శార : మిత్రమా! నే నొక్కమాటఁ జెప్పెదను. నీకుఁ గోపము రాదుగద.

జీచ : నా కేమి గోపము?

శార : నిన్ను గుఱించి యూరు మిక్కిలిగాఁ జెప్పుకొను చున్నది.

జీచ : అవునోయీ! ఏమిచేయుదును! నాయ్యాప్రవర్తన నాకే బాగుగ నుండలేదు. కాని యా నుండతి

నవ్వుమధుమల్లికాప్రసూన రమణీయ
మూర్తి, నీహరించునెక్కువనాతి
శీతలమనోహరాపాంగ, చిన్నరత్న
శకలవంతపంక్తి! మృగేంద్రశాసనమధ్య!

శార : (స్వ) ఈయన తన్మయత్వముఁ జూచిన నాకు
దెగు లగుచున్నది.

కీచ : మిత్రమా! ఇప్పుడెఁ మాయకా సుదేహాదేవి
యంతఃపురమునకుఁ బోవలయును.

శార : ఎందుకు?

కీచ : ఎందుకా? నామనోహరిణియక్కడనేయున్నదికదా!

శార : మిత్రమా! నా దొకహీతము.

కీచ : ఏమది?

శార : పరాంగనాతి పాపహేతువు. పాపము నాశ
హేతువు.

కీచ : (హాసము.)

శార : అన్నియుఁ దెలిసినవాడవు. నీకుఁ జెప్పవలసినది
లేదు.

కీచ : తమ్ముడా! నిజమే. కాని నే నామెను జూడ
కుండవయిన నుండలేకున్నను.

శార : దానివలన లాభ మేమి?

కీచ : ఈచిత్త సంక్షోభము కొంచెముశాంతించఁగలదగు.

శార : మఱి యక్కడకుఁ బోవలెనన్న గుఱ్ఱములు
లే వాయెను. రథము లేదాయెను.

కీచ : నడచి పోవుదము.

శార : ఇంతదూరము నడచియా?

కీచ : ఏమి చుచుమానుడవు?

శార : నీ జెప్పినది నావిషయము గాదు.

కీచ : నా కే మంతి భయములేదు. వర్షము రానుగదా దారిలో!

శార : ఏమో!

కీచ : రాదు. ఆకాశముచూచుము, నిగ్మలముగా నున్నది.

శార : అక్కడకు వెళ్ళి యేమి చేసెదవు?

కీచ : చేయుట కేమున్నది? ఇంక న న్నామి యెటులను దయతోజూడదు. ఆమెతో మజల మాటాడవలయుననియే లేదు. కాన

ఆ లలితాంగి పాదములమందుఁ జూపు నిగుడ్పెదన్ దదీ
యాలన యానవైఖరుల కంజలి పట్టెన నామె నిల్చు నా
నేలను మట్టి నా హృదయనీరజమందున నదికొందు నా
లోలదృగంత (కోరపు విలోకనముం గని నక్కి పోయెదన్

ఆమె పూవులుకొసిన తీవను గొనిలించుకొందును. ఆమె -

శార : చాలు చాలు

కీచ : ఏమంత వైమనశ్యము.

శార : ఈ మహాభక్తికి కేదేవుడైన నీకుఁగైవల్య మిచ్చెడువాడే.

కీచ : ఏదైన నానందమేకదా! నేను రమణీయమూర్తిని ధ్యానించి తన్మయత్వముఁ బొందెదను. ఆనందమే తైవల్యమైన యెడల నా కది తటస్థింపదా?

శార : ఇది కుతర్కము.

కీచ : మనము బయలు దేరుదము, రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు) (తెరవెను)

స ప్ర మాం క ము

(ప్ర)వేశము సుదేశ్య - ఉత్తర కయ్యపై

సు : అమ్మా! ప్రొద్దుటినుండి భోజనము లేదు. ఏల
యిట్లున్నావు. లేమ్ము, కొంచె మెంగిలిపడెదవుగాని.

ఉ : అమ్మా! నా కాకలిగా లేను.

సు : ఏలకే తల్లీ!

ఉ : ఆ వలలునిఁ జూచిన నాకు భయముగా నున్నది.

సు : అతనిని జూచిన భయ మెందుకు?

ఉ : అతని కన్నులు నేఁ జీలొకో భయాపహములుగా
నున్నవి.

సు : అతఁ డెంతమంచివాఁడు; చాలశాంతస్వభావుఁడు!
అడఁకున కలవాఁడు.

ఉ : నా కతఁడసూర్చి యనుమానముగా నున్నది.

సు : ఎందుకు ?

ఉ : అమ్మా! అతఁడు గంధర్వుఁడే.

సు : ఛీ, ఛీ, వెట్టివాఁడు గంధర్వుఁ డేమిటి?

ఉ : అమ్మా! నీవట్లనెదవుగాని, మన నగరెల్ల గంధర్వులు
తిరుగుచున్నారు. మాటు వేషములతోఁ దిరుగుచున్నారు.

సు : నీ కింతభయ మేమిటికి?

ఉ : రాజసభలలో గంధర్వులుతిరుగుచున్నారట. పశు,
పులమందలన్నియు గంధర్వుల యాక్రమణచేతఁ జెల్లాచెదరై న
వట. అశ్వశాలలలోని గుఱ్ఱములు త్రేంచుకొని పాటిపోయిన
వట. సరైనశాల సరియేకదా! ఆ చుట్టుపట్టుల జనమే సంచరిం
చుటలేదు. ఊరంతయు గగ్గోలుగా నున్నది. చివరకు గంధ

ర్యులు మనవంటసాలలో గూడఁ బ్రవేశించినారు. నామనస్సు మనస్సులో లేదు.

సు : అయ్యో! పిచ్చితల్లీ! ఇంత పేదగుండెదానవు గనుకనే నిన్నొకయ్యోకయ్యవలెనన్న నాగుండె చలించుచున్నది. పాలుతెమ్మని కబురంపీతిని. ఈ గాత్ర కవి తాగిపండుకొనుము.

దొ : (ప్రవేశించి) (స్వ) నర్తనశాలలో గంధర్వులున్నారని వదంతి పడినది. ఇదేమి చిత్రము? బిడ్డయు తన నేడేమో ఖన్నయైయున్నది. ఆమెమన స్నేలనో కల్లోలపడినది. ప్రొద్దున నాదురాత్మఁడు నన్ను గడుముకొని వచ్చుటఁజూచినది మొదల మెమనస్సు సరిగా లేదు. అది పాపభీతువు. ఈశిల్పి యెవరియిల్లు పవిత్రము చేయనో! ఆమెను జూచినప్పుడు నామన స్నేలొకో ద్రవించుచున్నది. ఆయమ నవ్వినప్పుడు మౌళి శిశి రేఖనవ్వినట్లుండును. ఎన్నాళ్ళయినది మాపిల్లలనుజూచి? ఏమి జూదము? జూద మనిన వెంటనే నాకు దుశ్చాసనదుర్దార్థము జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. ఈ జన్మలో నా పరాభవము చల్లారుట లేదు కాబోలు. లేకేమి! అజ్ఞాతవాసము పూర్తి కావచ్చుచున్నది.

ఇప్పు డీక్రొత్తబెడలద తప్పుకొనుటల్లు? ఈదౌర్భాగ్యున కింతలో నింతఘోరమృత్యువు వ్రాసినాఁడేమివిధాత? (చూచి) ఆ వచ్చునది యెవ్వరు? తింతిపాలుఁడా! హా! సహదేవా! నీకెట్టి నీతి వచ్చినది. ఈ రాజకుమారులు సర్వసర్వంసహా చక్రమున కధినాథులా!

అదేమి! ఇతనిముఖము క్రోధముచేత నెఱ్ఱివాఁటినది. పాలితఁడు తీసికొని రావలసిన యవసర మేమున్నది? ఏదో

యాలోచనానిమగ్నునివలె నచ్చుచున్నాడు. సంహారము పశువు, గామపక్షి నీయనలో గొంచెము మార్పు కలిగినది. చూచుటకు దూరమునుండి పశువులకావలెననియున్నాడు.

సు : అమ్మా! సైరంద్ర! ఉత్తర ! పొద్దుటినుండి భోజనము చేయలేదు. నీవు భోజనము చేయలే దని కూర్చున్నది. నీవు తొందరగా లేచి స్నానము చేయుము. పిల్ల భోజనము చేయదల. పాలు త్రాగెద నన్నది. పాలు మందనుండి ప్రత్యేకముగా దీసికొనరమ్మని చెప్పి వచ్చితిని. అవి నచ్చును. నీవు వానిని దీసికొని స్నానము చేయుము. నేను బాసపరిహారార్థమును, అమంగళ నాశముకొరకును (శ్రీ) చంద్రమాళేశ్వరుని బూజచేయుటకుఁ బోవుచున్నాను.

తంత్రీపాలుడు : (ప్రవేశించి) అమ్మా! ఇవిగో పాలు.

సు : నీ పేరేమి?

తంత్రీ : తంత్రీపాలుడు.

ఉ : ఓయీ ! బోయడా ! మీయావుల నెద్దలను గంధర్వు లాకమించుకొని రలుగదా!

తంత్రీ : గంధర్వులొకమించుకొని యందందుఁ దఱిమి వేసిరి. కాని మేరుడవులవెంట వెదకి కొన్నింటిని బట్టుకొంటిని. మంద లెచ్చుటెచ్చటికిఁ బోయినవో తెలియవచ్చినది. తెల్ల వారువఱకు సంతయు సతిగా నుండును.

ఉ : నీవు గంధర్వులను జూచినావా?

తంత్రీ : చూచినాను.

ఉ : వా రెట్లున్నారు?

తంత్రి : రాజులవలె నున్నారు. మంచి యందగాంచి, తెక్కలున్నవి. వాగు దారివెంట బోవుచు సంగీతము పాడుచుందురు. తంబురాలు మీటుచుందురు.

ఉ : వారు మహాభయంకరు లంటగదా!

తంత్రి : చూడఁ జక్కనివారు. వారితో మాటమాట వచ్చిన కష్టము. కోడెత్రాచులకన్న విషధరులు.

ఉ . అమ్మో!

తంత్రి : వారూరే యెవరిజోలికిని రాదు. వారిజోలికిఁ బోయిన బ్రతుకనియరు.

ఉ : మఱి మామామకీచక్కఁడువారిజోలికిఁబోయెనుగా!

తంత్రి : ఎందుకుఁ బోయినాఁడు?

ద్రౌ : నా మూలమున.

తంత్రి : నీ వెవరవు ?

ద్రౌ : వారిభార్యను.

తంత్రి : నీ విం దెందు కుంటివి?

ద్రౌ : దాసిగా నుంటిని.

ఉ : ఈమెను మామామ ప్రొద్దున వెంట బడి తఱిమి నాఁడు. గంధర్వులకుఁ గోపము వచ్చిన దంట.

తంత్రి : ఊహూ.

ఉ : మీ మందలన్నియు దొరకెనా?

తంత్రి : ఇంకఁ గొన్నింటిని వెదుకవలయును.

ఉ : నీవు నర్తనశాల మీదుగాఁ బోయెదవు సుమా, అక్కడ గంధర్వు లున్నారంట.

తంత్రి : పోను పోను,

ఉ : గంధకులను గుఱించి యూరిలో నే మని చెప్పకొనుచున్నారో నీ కేమైనఁ దెలియునా?

తంత్రీ : నేటిరాత్రి రెండుజాములకు నర్తనశాలలోఁ బెద్ద యుద్ధ ముట.

ఉ : ఎవ రెవరికి ?

తంత్రీ : గంధకులకు వారి విరోధులకు.

ఉ : అయ్యో! ఎట్లు!

సు : అమ్మా! జంములు చిలవలకుఁ బలవలు గల్పించి చెప్పుకొనెదకు.

తంత్రీ : అమ్మా! సెలవు: (స్వ) యథిష్ఠిర చక్రవర్తి యాజ్ఞనిర్వర్తించినట్లు నది. వాప్రియు రాలినిజూచినట్లయినది.

(నిష్క్రమించును)

ద్రా : (స్వ) నాభర్త లెంతయుద్దేశించినారు? నేనప్పుడు కీచకుఁడు గలుగెల్లు పంపుచును? ఇప్పుడు వల్లకి యుండిన బాగుగ నుండును.

సు : ప్రాద్దు గ్రూకవచ్చినది. సైరంఢి! నీవు స్నానము చేయుము. ఉత్తరా! మనము పోవుదము రమ్ము!

(ఉత్తరి-సుదేవు సప్రవ్రమింతురు)

ద్రా : నామనోహరుని సాంశ్యము మఱల నేటికిఁగను లారఁజూచితిని. రోజును భీమ సేనున సవ్పాడప్పుడు యథిష్ఠి రాజు నులను జూచుచుంటిని గాని యీసంవత్సరమునుండి నకులసహ దేవులనుజూడలేను. అతఁడు నావంకనోరిచూపుచూడఁబోయి పరాభివళిన్నమైన వదనము తెచ్చుకొని సుదేహోత్తరలు చూచెద రేమొ యని పోధమైన తనచూపు బిగించుకొని పోయినాఁడు.

యుధిష్ఠిరుని బుద్ధి యప్రతిమానముగ నున్నది. ఎంత తొందరలో గాఢము పూర్తి చేయవలెను. ఇప్పుడు కీచకుని నేను బంపించవలెనా నర్తనశాలకు ? ఇప్పుడు నా కఠినతెచ్చట కనబడును.

నర్తనశాలలో నేటి రాత్రి యెవ్వరుగూరు? భీమ సేను కే పంపించుటకు సాధ్యభౌముడు యగ్నముచేసియుండవలె. ఈ గూఢచర్య యెట్లు నెగునో! గంధర్వులను ప్రసీతి బాగుగా వ్యాపించినది. ఈ ప్రసీతిలో బాండ్లవాఙ్మాతవాసము బాగుగా నిర్వర్తింపజకుచున్నది.

(కీచకుడు ప్రవేశము)

దా : ఓహో! వెనుకబోయిన తీగ కాలికి దగిలినది. ఇతనిని, పాపము! విధి తిలుముకొని నచ్చినది. ఇతని మొగము ఖన్నమై పోయినది.

కీచ : (స్వ) ఆమె యిచటనే యున్నది. ఇంక నామేనో బసంగించి యేమి లాభము? ఇంద యుండి యామెవంక నించుక చూచియైన సంతోషించెదను.

దా : ఏమో! నెమ్మదిగ నున్నాడు. అయిన నిప్పుడు మొగము ప్రశన్నముగా నుంచుకొనవలెను.

కీచ : (స్వ) ఈమెను నాసందేహ మడిగెదను. కా దట్లే సంబోధించెదను. (ప్ర) పాంచాలీ!

దా : (స్వ) వీడు మహామేధావివలె నున్నాడు. యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యిందుకనియే మంత తొందరపడినాడు.

(నవ్వుకొనును.)

జోచ : ఈమె ద్రౌపదియైన నా సంబోధనమున కెంత విశ్రాంతము పొందవలెను. కాదు, నాయెడ నీమె ప్రసన్నయై నట్లున్నది.

ద్రౌ : (స్వ) ఇతనిని తొందరినో నింటకుండ్లి పరిచి వేయ వలయును.

జోచ : ఏమి, నీ క్షుగమంత విపాదమేఘములు విచ్చి పోయినవి.

ద్రౌ : సర్వాకాలము పోయినది.

జోచ : ఇదివఱకు నాయందు నీ కేల వైమనస్యము?

ద్రౌ : (లజ్జాభీనయము)

జోచ : మఱి మహాప్రసాదము.

ద్రౌ : అతిశయాస్యముగ నుండెనలయును. ప్రాణమిత్తు లకుఁగూడఁ దెలియరాదు.

జోచ : ప్రమాణము చేసెదను.

ద్రౌ : వలదు! నేటిరేయి రెండుజాములకునర్తనశాలలో

జోచ : అనుగహింపఁబడితిని.

ద్రౌ : అచ్చట నెందుకసయో తెలియునా? గంధర్వు లచ్చట నున్నారని నడంతి పబలి జను లచ్చటికిఁ బోవుటలేదు. కనుక నది మిక్కిలి రహస్యప్రదేశము.

జోచ : ఇంక నెలవు.

ద్రౌ : నల్లని బట్టలు కట్టుకొని రావలయును.

జోచ : ఎందుకు?

ద్రౌ : చీకటిలోఁ గలసిపోవుటకు!

జోచ : ఇంక నేను వెళ్ళెదను.

ద్రా : అవును! ఎవరైనా జూచేదరు.

కీచ : మాట తప్పవుగదా?

ద్రా : ప్రాణము పోనోయను (కీచకుడు నిశ్చయించి).

ద్రా : ఇతఁ డనుమానించివా? మేధావియో! చాపము దుష్టగుణమునచ్చి త్రుంచుకొనిపోవుచున్నది. ఇతని కెల్లు తెలిసినది? నేనువచ్చి సంవత్సర మైనదిని నా పతులైదుగురుని, యీ సంవత్సరమైన వెంటనే మరల నేను శత్రువుల గెలుచుటకుఁ బోయెదనని; యిట్టి యానవాళ్ళకు సరిపోల్చుకొని యగును నేమో యని యాలోచించినాడు. అమాట యని నా మొగము వంక సిదానింది చూచినాడు. యధిష్ఠిచక్రవర్తి ధర్మపతి వమున నా కప్పము నునస్సు నిశ్చలముగా నున్నది గనుక సరిపోయినది. ఈ రహస్యము బయటకుఁ బ్రాకటండ్ నితని దొందరలో భూమికి దూరము చేయవలసినదే!

భీమసేనున కీనర్తమాన నిదివరకే తెలిసియుండును. అయినను నేనుబోయి యాడిని కీ విషయము తెలియబడిది యుత్సాహము పుట్టించెద. ఏవైన రెండుమూఁ డాయుధములు పట్టుకొని వెళ్ళుటయే మంచిది. గంధర్వలని ప్రతీతి పుట్టినది కాన, నా దుర్మార్గుఁ డెటుపోయి యెటువచ్చునో యని యేవైన నాయుధములఁ దెచ్చునేమో? బకజరాసంధాది దుష్ట విశాచరులఁ ద్రుంచిన జగజ్జెట్టికీరిఁడు లెక్క యా? అయినను, నితఁడు బలవంతుడని మే ప్రతీతి! కానిమ్ము! జారత్వసురా పానములవలనఁ గలిగిన దోష మాతని మాయువు నిదివరకే ఊహింపఁజేసినది. మహానుభావుఁడగు వృకోదరుని యాయు వతని ధర్మచింతనవలన వృద్ధియగుచున్నది.

అప్పుడే చీకట్లులు క్రమ్ముచున్నవి.

ఉ : (ప్రవేశించి) మాలినీ! భోజనమునకుఁ బోయెదవా?

ద్రౌ : బిడ్డా! నీవు కూడ వచ్చినఁ బోయెదను.

ఉ : నాతో నీకు వంతా!

ద్రౌ : మహారాజకూతురవు నీవు! దానిని నేను.

ఉ : అది కాదమ్మా! తమిఁపుము.

ద్రౌ : తమిఁచుట నేనా? నీయందు నాకుఁగల ప్రేమ
చేత నట్లంటిని.

ఉ : నాయందు నీకెందు కంతప్రేమ?

ద్రౌ : సేవకలకుఁ దను యజమానుల యం దెందుకో
మఱి ప్రేమ.

ఉ : అదికాదు. నిజము చెప్పుము.

ద్రౌ : నా కోడలివలె నుండువు నీవు.

ఉ : నీకుఁ గొడుకున్నాఁడా!

ద్రౌ : నేను స్నానముచేసి నచ్చినను. నీ విందుండుము.
కలసి భోజనమునకుఁ బోదము. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము - కలలుడు)

వల : బిడ్డా! భోజనమునకు రా లేదేమి ప్రాద్దుటినుంచి?

ఉ : (మాటాడదు)

వల : ఏమమ్మా! నాతో మాటాడవు! నన్నుఁ జూచిన
నీకు భయ మెందుకు? నే నేమి రాక్షసుడవా?

ఉ : శ్రాదు, గంధర్వుడవు!

వల : గంధర్వుడు మీ బృహన్నలాచార్యులవారు

మాకేమీ నాట్యము వచ్చునా? సంలేము వచ్చునా? పాప
శాస్త్రమున మేము గట్టివారము.

ఉ : నాకు భయము వేయుచున్నది.

వల : భయమా? బలహీనత్వముచేత. వైశ్యము
చేసియు నిస్సారిమువలనను లోపల సరములకు బలువులేక
యట్లగును. ఈనాడు మంచివంటకములు చేసితిని. అపితింటివా!
తేపు ప్రొద్దుటికిఁ జక్కగా సుఖముగా నుండువు.

ఉ : వలలా! నీవు పండితుడవే! వైద్యముగూడ
దెలియునా యేమి?

వల : వాకమునకుఁ గావలసినంత!

ఉ : (స్వ) ఇతిని మాటలవలన నాకుద్వైర్యమువచ్చినది.
(ప్రకాశముగా) నేను స్నానమాడి వచ్చెదను. అదిగో మాలిని
వచ్చుచున్నది. (నివ్రచ)

(ప్రవేశము ద్రాపది)

వల : (స్వ) సర్వసర్వంసహాధిసేత యగు యధిష్ఠిర
సార్వభౌమున కర్థాంగి యైన యీమె జానకీదేవివోలే నెన్ని
యిక్కట్టులు పడుచున్నది. రావచంద్రునకు హనుమంతుని
వలె నీ మహారాజునకు నేను దొరకైనాను. ఇద్వార మన్న
దమ్ములమే! పాపము! నన్నజూచి యెంతభయము యగుచున్నది!
(ప్రకాశము) ఏమమ్మా మాలిని! ప్రొద్దుటినుండియు భోజనము
నకు రాలేదు పాపము!

ద్రా : (స్వ) నాథుడు నన్నూరడించు చున్నాడు.
(ప్రకాశము) రుచిగల సీవంటకములు నా కీ పూట తృప్తి
గలిగించగలవు.

పల్లవ : (స్వ) మాయన్న గారి యాజ్ఞ సేమె యచుసరింపు
మనుచున్నది.

(ఉత్తర ప్రవేశించి)

సరపురుషులతో మాట్లాడని సైరంధ్రి యితనితోను,
మఱికొందఱతోను మాట్లాడును. పుణ్యపురుషులైనవారితోఁ
బ్రసంగించవచ్చును గాబోలు!

పల్లవ : అదిగో! ఆయుష్మంతురాలా! రమ్మ! సైరంధ్రీ!
చిడ్డకు బంగరు టరటియాకు వేయుము.

(తెరపడును)

అ ప్త మాం క ము

(కీచకుడు ప్రవేశము)

నర్తనశాలవద్దనన్నుఁ దుదముట్టించుటకుఁ బ్రయత్న మాయిది? గంధర్వలు నన్ను సంహరించుటకు వచ్చెదరా? అయినను నన్నుఁ దుదముట్టించగల మహాబలశాలి యెవ్వఁడు?

నిన్న సాయంత్రమున నామెను జూచితిని. నేటి ప్రాద్దుటివఱ కామె కాప్రయత్నములే తెలియవు. ఈపసలెల్ల రాజాంతఃపురము కదలుటకు వీలులేదు. ఎవ్వరితోఁ జెప్పను? చెప్పి యింతయూహ యెట్లు పన్నగలదు?

అయినను నాయెడల నామె కంతిగో సంత ప్రసన్నత యెట్లు వచ్చినది? నిన్న సాయంత్రము లేని యేకాంతమీ సాయంత్రమున నెక్కడ నుండి వచ్చినది? అట్లుకాదు. నిన్న నన్నుఁ జూచుటయే క్రొత్తయాయెను. నేడు నన్ను గుఱించి విచారించి యుండును. ఆలోచించి యుండును!

ఇన్ని సందేహము లెందుకు? ఆమెకు నాయెడలఁ బ్రేమ లేకున్న నెట్లె మట్లాడును? ఆచూపులు చూచునా? అసలట్టి మహాసౌందర్యవతికి దురూహ లేల కలుగును? ఆమెలో నట్టి విషాలోచనములు కలుగునా? ... కలిగినచో!

మధుమాసమల్లి కామంజీగర్భముల్ విశవాహినుల స్రవించునేమో?
బాలముగ్ధసాలపాదపాగ్రంబులు ముషిణిపండులు పండి మ్రుగ్ధునేమో!
చారుకాండయామిగీరన్యూచంద్రికల్ ఘనచితాగ్నిచ్చటల్ క్రమ్మునేమో!
నవనవధతికికొంగ నాగానములయందుఁ బ్రభ్రముగర్జనములు క్రబలునేమో!

చివురరాగమ్మా లంచనఁ జిలుకనేమో
యంధకౌర్వపతిచ్చాచు లలముకొనుచుఁ
బూలపాసువు పైపైద్రపోవునే?
వచ్చి కలచునో గోదుమవన్నెత్రాచు!

దాసి : (తొందరగా బ్రవేశించును)

కీచ : ఏమే! కాలమునలె దటుముకొనివచ్చితివి?

దాసి : రెండుజాముల లోపుననే తాము వెళ్ళవలె నంటిరిగా.

కీచ : ఇప్పుడెంత ప్రోద్బలమిది!

దాసి : రెండుజాములు కావచ్చినది.

కీచ : మఱి నేను దొందరగా వెళ్ళెదను.

దాసి : అలంకృతులు గాకుండనేనా?

కీచ : అట్లున నింతయాలస్యము చేసితివేమి?

దాసి : ఆలస్యమైనది.

కీచ : నే నిప్పుడే పోవలెను.

దా : నే నీనాడు మనస్ఫూర్తిగా జేతులార మిమ్ము నలంకరింప నచ్చితిని.

కీచ : జేపు చేయఁగూడదా?

దా : ఇక నాకా యోగ్యత యెక్కడిది?

కీచ : ఎందుచేత?

దా : ఇదియే నా కడసారిచూపు!

కీచ : అవశకునము మాటలాడెద నేల?

దా : జేపుప్రోద్బుననేనత్తవారికిఁ దీసికొనిపోబడుదును.

కీచ : ఏమంత తొందర!

దా : నాభర్తకు నన్నిచ్చట నుంచుట కిష్టము లేదట?

కీచ : (స్వ) వీరి భూ-వశములు రాజపురుషులకు భోగ్యము లగుచున్నవి. అందులోఁ బెండ్లి చేసికొన్న తరువాత నేజాతివారైన నేమి? భర్త ననుసరించియుండవలసినదే! (ప్ర)

నా కలంకారము ఏమి చేయకలదు గాని యిన్నాళ్ళుగా
మానేసఁ జేసిచందులకు నీ కీ రత్నహారము బహుమాన
మిచ్చితిమి, తీసికొమ్ము.

దా : స్వామీ! మిమ్ముల నలంకరించనలె నని యున్నది.

కీచ : మగనాలివి మమ్ము నేల తాఁకవలె! సేవాస్పత్తి
నీచము. ఇదివరకు మాసౌనర్చిని యథుములే చాలును మమ్ము
ప్రార్థించి వేయుటకు. ఇది తీసికొని పొమ్మ! (అని హరిమిచ్చును.)

(దాసి తీసికొని నిష్క్రమించును.)

దామలఁజేసి హెచ్చును మదం బదికొరకమై యథుంబు హె
చ్చు నని విదించు పండితుల నూర్తులు రిత్తయు నానె! వేరి యె
ట్టిరిముచుండు నచ్చునో! ఘటిమచు మృత్యువు నారకాగ్ని వ్రే
ల్చును ప్రళయంతమున నిరిలొక మె కాశ్యత మేమి జీవితక.

ఈ యనీతిప్రవర్తన నన్నెంతగో వేధించుచున్నది? ఛీ!
ఛీ! నీ నచ్చటికిఁబోను! తెలిసి తెలిసి మహాఘు మేలచేయువలె?

మఱి నూయనుకోఁ దప్పకుండ వచ్చెదనని చెప్పితిని
గదా! పోకున్న నామె నాకై యెగుగుచూచియింతమోసగాఁడా
యనుకొనునేమో! అవును! దప్పకుండఁ బోయెదను. పోయి
యామెకు నాపశ్చాత్తాపముఁదెలిపియీమహాఘుమునుండినన్న
నేన సంరక్షించుకొనెదను? తీరా, అంతవరకుఁబోయిన తరువాత
కామమే గలుగునేమో? పోకుండుటయే మంచిది!

నన్నీ విరాగ మొకవంకను గొనివాంఛ యొకవంకను
బీల్చి విప్పిచేయుచున్నవి, పోదునా? వలదా? పోయెదను!
దారిలో నేదైన నామీఁదఁ బడుగుపడి నేను జచ్చిపోయిన
బాగుగ నుండును.

ఇంతతృప్తి పనికిరాదు. ఈతృప్తి యేమొనన్నదహించుకొని పోవుచున్నది. ఈతృప్తిను జయించిన మహానుభావులగు ఋషులకుఁ బ్రశామములు.

ఈ మహానిశానమయమున నా ప్రయాణ మెక్కడ కని పోవుచుంటిని.

ఇది మహావిఘ్నములు పై నీ నిశాన
మయము క్షీణించుచు నా మనన హత్య
మీ భయ కరిమాపమ్మనే పరించు
నే యగాధమ్మలో విగునో యిదేమి?

నాను చుప్పగ గని నిశానలిననేత్ర
కనులవెట బాపమ్ములు కార్పించొడగె
నాకును భయమై కలిగెను నామనస్సు
మాత్ర మేటికొ చీకట్లు మలచుకొనెడు.

గాఢతమిదింభుగుప్పటి కప్పుకొనియె
ఓలికి వెడలె ననగ నిశాలతాంగి!
ఆ మనుగులొకి నన్న రమ్మనుచు నున్న
దటకుఁ బోవలె నని నాకు నాశ మెందు.

ఈ తమకీల కర్పణి యెల్లలోక
మూరించెను మ్మింబు లంతకింత
కధిల్ మై యుష్పెనెంబోలె నలముకొనియె
ప్రళితమార్దంబులను ఓనాహాసమితి.

కడగి యుడిమిన జీవలోకంబు లెల్ల
బధిరితం బానొ పిడుగులు పడి జగంబు
నమసిపోవునొ యిట్టి వర్షంబు కతనఁ
ప్రళయజలరాశి లోకంబు పైని బడనొ?

(నిష్క్రమించుచును)

న వ మాంక ము

(పువ్వేశము - పరిచయము, సైకంధ్ర)

వల : నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై : సుదేష్ట నిద్దుర పోవుచున్నది.

వల : ఇంక నెప్పుడును లేరా!

సై : ఉత్తర యున్నది.

వల : ఇద్దఱులూ నెప్పుడైన మేల్కొని నీకోసము వెడ
కొన లేమా!

సై : ఉత్తర కెందుచేతనో ప్రొద్దుటినుండియు భయము
గానే యున్నది. నర్తనశాల పేరు చెప్పిన వాడు బెడరిపోవు
చున్నది.

వల : ఉత్తర యెటువంటిది?

సై : అతిసుకుమారి. స్నిగ్ధహృదయ.

వల : ఆమెయెడల వామన స్నేహిని మృదానగుచున్నది.

సై : ఆమె మానసికస్థితి చిత్రముగా నున్నది.

వల : వారు మేల్కొని నిన్ను వెదకినచో!

సై : నాకై యంతగా వారు వెదుకరు. ఇంకను రెండు
జాములు కాలేదా?

వల : ఇంత వానలో నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై : పైటకొంగు నెత్తివీడ వైచుకొని.

వల : (కొంగు స్పృశించి) తడిముద్ద యైనది.

సై : తడిసినదా?

వల : అవును.

సై : దేనితో?

పల : వర్షపు నీటితో.

సై : వర్షపునీరని యెట్లు తెలియును?

పల : మణి దేనితో?

సై : దుష్టుడగు కీచకుని నెత్తురుతో!

పల : వాడు చచ్చినాడు. (తెరపడును)

[ఇది విమలంభము]

[పవేశము - కీచకుడు]

కీచు మనోనిశ్చయముచేతఁ గడుమబడియు

మాటిమాటికి నీవాంఁగ మనను నెల్ల

నావలించెడు కన్నుల కంటఁగట్టి

నట్లు కనవచ్చు నీ యిరులందుఁ దెలువ

కురిసిన వర్షము కురిసినట్లేయున్నది. నా యెడల నీ ప్రకృతికూడ నింత వైమనస్యము వహించిన దేమి?

ఈ జలదుఁ డెంతకఠినుడో? యిరులు గ్రమ్మి

యస్మదాడల మార్గంబు నడ్డగించు

కరుణ యించుక మాసించు కన్నె మెఱుపు!

అంగనల హృదయంబు లెట్లై మృదువు

పురుషుని హృదయము స్త్రీకై యింత బడలుపడనే? బ్రహ్మపదార్థము ప్రకృతిలోఁ జరిగిపోయెనుట దానికి సహజము. అందుకనియే పురుషుఁడు తన ప్రేమ రమణీ మూర్తిలోఁ బ్రతిఫలించఁగాఁ జూడవలయు నని యారాటపడుచుండును.

(వలలుడు పవేశము)

కీచ : ఎవరు నీవు, నామార్గ మనురోధించుచున్నావు?

పల : నీ వెవ్వరవు?

కీచ : నే నొక చాణిని.

నల : కాదు ప్రాణమవు.

జీచ : నీ వెవ్వరవు?

నల : నేనా ! గంధర్వుడను.

జీచ : ఆ! (నివ్వెటపోవును)

(నలలుడు సప్రకమించును)

జీచ : ఎవరీతఁ డీ మహాంధకారములో నంతరించి పోయినాఁడు (నడచి) ఇదిగో సర్తనశాల. ఆమె వచ్చినట్లు లేను. (లోపలనందెరవళి) కాదు. ఎచ్చి నాకై యెదుగు చూచుచున్నది. ఈమె పతులైన గంధర్వులను వెంటఁబెట్టుకొనియే నచ్చినది. నేను నిరాయుధుడను. పౌరుషశాలు రయినవారు నాతో మల్లయుద్ధము చేసెదరుగాక !

అంతవఱ కేల వచ్చును? ఆమెకు నాపైఁ బ్రేమ కలిగియే రమ్మన్నది. అసందర్భమైన యూహలు తోచుచున్నవి. అయినను బిలచెదను. ప్రియా !

(తెరలో)

లోపలకు రమ్ము.

జీచ : లోపల గంధర్వు లున్నారా ?

(తెరలో)

మనసు చెదరినదా ?

జీచ : ఏమిది? నేను వారిలో నెవరిని జూడలేదా?

నల : (ప్రవేశించి) నీవు నన్నుఁజేకటిలో గుర్తించలేవు.

జీచ : నెమ్మదిగా మూట్లాడెద వేమి ?

నల : మనమాట లెవరికైన వినఁబడునేమో !

కొచ : వికటాక్షపు. గాలి హోరు మని పేచుచున్నది.
నరము కురియుచున్నది.

వల : పిడుగులు పడుచున్నవా?

కొచ : లేను! ప్రియా! నీమీఁద నాకెంతటి ప్రేమయున్నదని నీ యుద్దేశ్యము?

వల : నే నన్న ప్రాణములుగూడ విడుచుచున్నావు.
ఎంత యని చెప్పినా?

కొచ : నీ గొంతుక మాటిన దేమి?

వల : ప్రౌద్ధున నీవు నన్ను దటిమినపు డటచుటచేత బొంగుచువోయినది.

కొచ : ప్రియా! నన్ను తమింపుము?

వల : నిన్నా తమించునది?

కొచ : అవును! తమించవలదు.

కొచ : వేగిపరామన బంధించి నన్ను
గుఱచుచుపర్యతములపైఁ గూలఁద్రోసి
కూరఖరినఖాసులఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి విడుపు

(మెఱుపు మెఱయును.)

(స్వ) మెఱుపు మెఱసినంతలో నీముఖ మిదేమి మహా
భయంకర మైనది. (ప్రకాశము) నీ వెవరవు?

వల : ఇ దేమి యీ ప్రశ్న? నేను సైరంధ్రుని.

కొచ : నిజము చెప్పుము!

వల : ఈ యనుమాన మెందులకు?

కొచ : నీమొగ మింత యెఱ్ఱగా నున్నదేమి?

వల : అలంకారముగాఁ జేతులకుఁబూసికొనిన కుంకుమ
వానచేతఁదడిసి మొగమునకుఁబుడుచుకొనఁగానంటినదాయేమి!

జోచ : కావచ్చును.

వల : అట్లా చూట్లాడువది? నీకోస మీయర్థ రాత్రిమున నీ పర్వములోఁ బడి వచ్చితినే!

జోచ : అవును! మిగులఁ గష్టపడి వచ్చితివి.

వల : ఎట్లు రాకయుందును? నారహస్యము నీకుఁ దెలిసిన తరువాత?

జోచ : ప్రియా! నీవు శృంగారరస పట్టభద్రువు?

వల : ఎట్లు?

జోచ : నన్ను సీలవసనములు ధరించి రమ్మనుటయే.

వల : కాని యీచీకట్లు రాద్రసముగా మార్పుచున్నవి దానిని.

జోచ : కా దివి మనల రక్షించుచున్నవి.

వల : అవును, నా రహస్యమును రక్షించుచున్నవి.

జోచ : రమణీశిరోమణి! ఇంకఁ దాళలేను.

రావే! నీ కవుగింట నన్నదుచుక! రాజీవప్రేక్షణా!

నీ విన్నాణముచేత నాహృదయమున్ నీరయ్యేనే యియ్యెడన్

భావంపుక సాగసెల్ల నీయెడలనే పండెన్ మనోజాతదీ

తూనైక్వానరుఁ దృప్తిచేసి కుహనాస్వర్గంబుఁ జూపాడెదన్.

నీపైఁ గోరికజేసి యిందనుకఁ దన్నీ! మన్మథోద్యచ్చర

క్షేపం బెంతఁగ నొప్పితిన్ దుదకు నీ స్మేరాస్యమున్ జూడఁగా

నోపక గాఢతరాంధకారమున నిస్వప్నహంబు సుపురజ్జమై

నా పాపంబు ఫలించిన ట్లగుపడుక నాశీకకేళీదృశా!

ప్రియా! ఏది నీచేయినందిమ్మా! నీకరస్పర్శమునఁ గలిగిన చల్లఁదనముచేతఁ జలివేయుచున్నది. ఈ వర్ష కాలరాత్రి యందు నేను మంచుగడ్డవలె బిగిసికొనిపోయెదను.

వల : నీవటు కాకపోయినచో నే నీ చేతులతో నలిపి ముద్దగాఁ జేసెదను.

కీచ : నీచేయి సందిమ్ము!

వల : వర్తనశాలలోనికిఁ బోదము!

కీచ : నీవు నడువుము.

వల : ముందు నీవు నడువుము! నేను వచ్చెదను.

కీచ : కికురించి పోవుగా?

వల : ఈ మహాగ్నిలో నేనును సమాసముగానే వేగింపఁ బడుచున్నాను.

కీచ : ప్రియా! నీ యీ మాటతో బ్రహ్మలోకము నెఱకుఁ బులకితమైనది! (నిష్క్రమించును.)

వల : పాంచాలీ!

ద్రా : (ప్రవేశించి) చచ్చినాఁడా?

వల : ఇంకను గాలేదు.

ద్రా : ఇంద్రాక్షనుండి యేమి చేసితిరి?

వల : చమత్కారము.

ద్రా : అవును, మీకుఁ జమత్కారమే.

వల : దేవీ! కోపించకుము!

ద్రా : వాఁ డభినవదుశ్శాసనుఁడు.

వల : కాని మిక్కిలి రసికుఁడు.

ద్రా : క్రొత్తగా స్త్రీ లెప్పు డయితిరి?

వల : మాతముఁడజ్ఞాతవాసమునకు మొదట. నేనుజివర.

ద్రా : అజ్ఞాతవాసము కా వచ్చినదా?

వల : ఆ. అందుకనియే నీ కీ శుభము. ఇది దుర్యోధన దుశ్శాసనుల రాబోవు మహావధికుఁ జూలిక.

ద్రౌ : యుగములయందు మీ యీ మహోత్సాహమే మిమ్ము విజయులను జేయుచున్నది.

వల : విజయుఁడు మా తమ్ముఁడు.

ద్రౌ : అవును. అరునుఁడు జయించువాఁడు. మీరు సాక్షాత్తుగా జయమే యనతాన మెత్తిన చూర్తి.

వల : ఇవిగో! ఇప్పుడే వానిని వధించితిని.

(ద్రౌపది నిస్కమించును.)

కీచ : (ప్రవేశించి) ప్రియా! ఇంక రమ్ము. నా యీ గాటంపు గొగిట నొడుగుము.

వల : (వెనుకకుఁ బోవును)

కీచ : లజ్జావత! ఇది నీ కెంతయు నొప్పియున్నది. (చేయిపట్టుకొనును)

కీచ : (స్వ) ఈమె చేయి యింత గట్టిగా నున్నదేమి? ఇది స్త్రీకాదు. నీ శిరఃఁదో పురుషుఁడు.

వల : (స్వ) నీని చేయింత మృదువుగా నున్నదేమి? ఇంత బలహీనుఁడా!

కీచ : నీచేయి పురుషునిచేయివలె నున్నది.

వల : నేను బురుషుఁడనే!

కీచ : ఓహీ! మూర్ఖుఁడా! ఎవడవురా నీవు? ఇంతవఱకు గొంతు మార్చుకొంటివా?

నల : (స్వ) ఓహో! వీడు మిక్కిలి పౌరుషశాలివలె నున్నాఁడు. నేనుబురుష్టుడనని తెలిసినంతనే వీడు పొంగిపోయినాఁడు. ఇంతలో ఏమిచేయి మహాకఠినమైపోయినది.

కీచ : ఎవఁడురా నీవు ?

నల : నేను గంధర్వుఁడను.

కీచ : దొంగవేష మేల? నిజము చెప్పుము!

నల : నేనా! యుద్ధిష్ఠిని నార్వభౌముని తమ్ముఁడను, భీమ నేనుఁడను. (అని కీచకుని చేయి పట్టుకొనుచు)

కీచ : అది నాకుఁ దెలియును.

నల : అందుకనిమే మిఱియుఁ దొందరగా హరింపఁ బడుచున్నావు.

కీచ : ఛీ! నాకొఱకు స్త్రీవై వచ్చి పౌరుష మేటికి?

నల : సీరి దుష్టుఁడ (తెఱపచును)

సమయజ్ఞుఁడు (ప్రవేశించి)

సూత్రిధానుఁడును మహాకవియు నగు మాయన్నగా రమంగళనాశ మిట్లాయనిచిచారాంబుధిలో మునిగియున్నారు. భరతివాక్యముమాట మఱచిపోయినాడు.

ప్రధితపురాణసంఘమిగిరాంబధవర్తన లై జనుల్ చతుర్విధపురుషార్థయోగముల విశ్రుతతత్త్వసహాభావనాపథముల గుర్తెరింగి శ్రుతిబంధురధర్మవినిర్వితాత్ములై పృథులభవాంబురాశి భయమేది చరించి చరింతుగావుతే.

(తెఱపచును)

స మా ప్రము.

